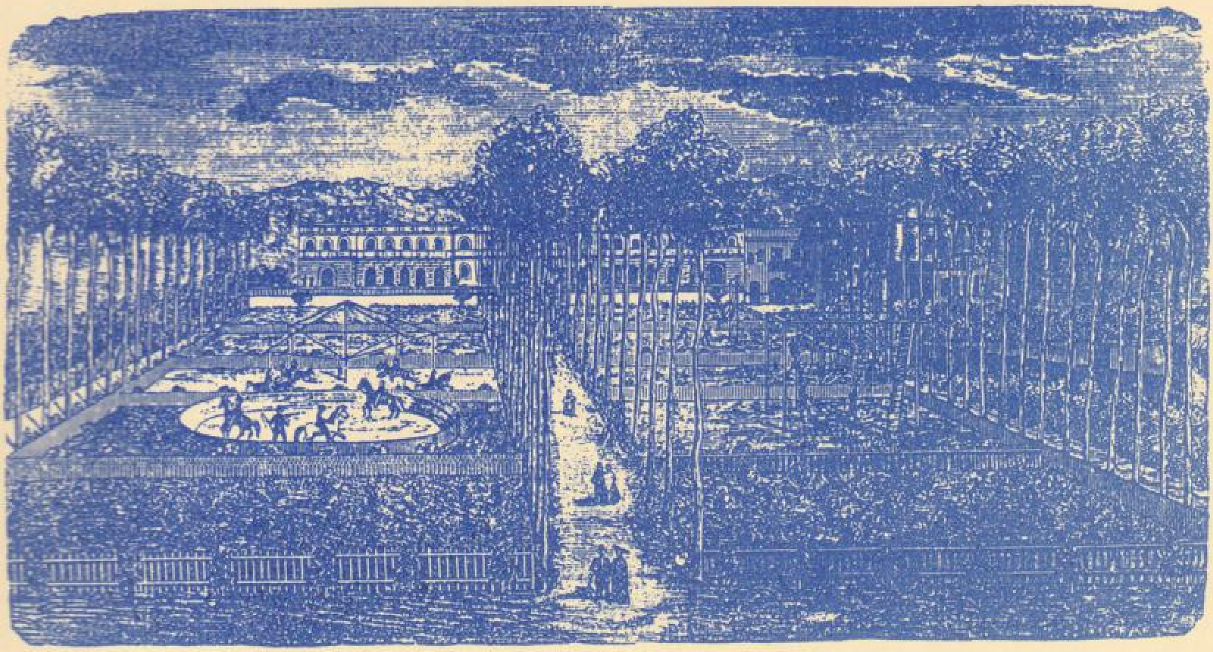

ESTUDIS

ANTONI MARTÍ I COLL.
Mataró i els canonges de Vilabertran.

MONTSERRAT GURRERA I LLUCH.
L'educació física als primers butlletins del Col·legi Valldemia. (1868-1872)

ENRIC PUIG I GIRALT.
Mataró 1879: un cas de possessió diabòlica entre picabaralles periodístiques.

JOAQUIM LLOVET.
El pla de sanejament del subsòl de Mataró de 1894.

RECURSOS

DOCUMENTACIÓ
Manual dels vicaris (VIII)

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

FULLS/51

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, gener 1995

FULLS/51

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, gener 1995

TAULA

- **EDITORIAL** 1
- **ACTUALITAT** 2
- **REMARQUES** 5
- **ESTUDIS**

  MATARÓ I ELS CANONGES DE VILA-BERTRAN.
  Antoni Martí i Coll. 6

  L'EDUCACIÓ FÍSICA ALS PRIMERS BUTLLETINS DEL COL·LEGI VALLDEMIA. (1868-1872)
  Montserrat Gurrera i Lluch. 16

  MATARÓ 1879: UN CAS DE POSSESSIÓ DIABÒLICA ENTRE PICABARALLES PERIODÍSTIQUES.
  Enric Puig i Giralt. 25

  EL PLA DE SANEJAMENT DEL SUBSÒL DE MATARÓ DE 1894.
  Joaquim Llovet. 31
- **RECURSOS** 37
- **DOCUMENTACIÓ**
  MANUAL DELS VICARIS (VIII) 39
- **DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA** 42

Portada: Visió del Col·legi de Valldemia extreta de la capçalera del *Boletín del Colegio de Valldemia* (1868).

Edita: **MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA**
Centre d'Estudis Locals de Mataró.
Director: Manuel Salicrú i Puig.
Beata Maria, 3
Tel. 790 15 28 (Parròquia de Santa Maria)
Composició i impressió:
Copisteria Castellà-c/Pujol, 40 - 08301 MATARÓ
Dipòsit Legal: B-15.257-1978 *ISSN* 0212-9248

L'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria no es responsabilitza necessàriament de l'opinió que expressen els articles signats.

Amb la col·laboració del
SERVEI D'ARXIUS DEL
DEPARTAMENT DE CULTURA
DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA
i del
PATRONAT MUNICIPAL DE CULTURA
DE MATARÓ

EDITORIAL

LA SALA DE SÍNTESI DEL MUSEU ARXIU

En aquest moment, l'activitat més important que tenim a mans els membres de l'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria és la rehabilitació de l'antiga Sala de l'Arxiu, situada sobre la sagristia gran de Santa Maria.

Es treballa en la preparació de la que ha de ser la Sala de Síntesi Històrica del Museu, en la qual s'exposaran peces d'un gran valor històric i artístic, ordenades de manera que cada una d'elles faci referència a un determinat període històric.

No serà una secció més del conjunt del museu, actualment format pels àmbits dels Dolors, amb l'obra de Viladomat, del Roser, amb el barroc, i de les Santes, amb tot el que es refereix al culte i a les festes de les Patrones de la ciutat, ja que aquestes seccions vénen limitades pels temes que tracten.

Desitgem que la nova Sala de Síntesi Històrica sigui un espai que introdueixi el visitant i que es converteixi en el punt de partida i l'eix central del discurs expositiu de l'àrea museogràfica de la Institució.

Des dels antecedents, a l'època romana, fins a principis del segle XX, es podrà seguir la història de la parròquia i de la ciutat, il·lustrada amb valuoses peces que per elles soles ja mereixen una visita al Museu Arxiu.

Esperem de trobar els ajuts que calen per poder acabar aquesta obra, que ja teníem projectada des dels inicis de la nostra actuació, però que per diverses circumstàncies no havíem pogut reprendre fins ara.

ACTUALITAT

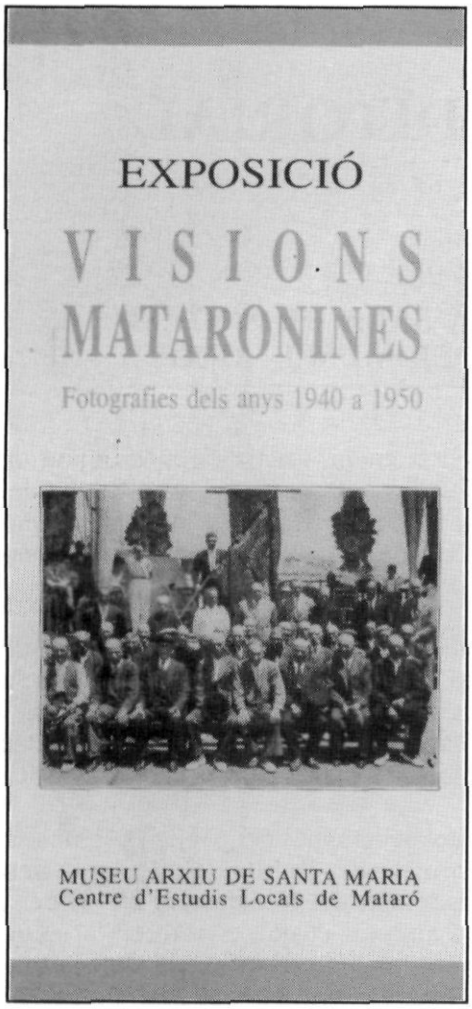

L'EXPOSICIÓ *VISIONS MATARONINES*
Fotografies dels anys 1940 a 1950

Inaugurada el dia 24 de novembre de l'any passat, l'exposició presenta, de manera monogràfica, les fotografies incloses en un àlbum pertanyent a l'antiga CNS local, donat al Museu Arxiu pel sindicat Comissions Obreres, l'any 1980.

Tot i que no hi ha constància de les dates exactes, ni dels fotògrafs, la mostra exposada és una col·lecció exemplar, descriptiva de tota una època de la nostra ciutat.

La successió d'imatges és força interessant. Els *Tres Tombs*, la benedicció de cotxes per Sant Cristòfor, processons de Corpus i de les Santes, festes gremials, representacions teatrals, concerts, actes sindicals i d'*Educación y Descanso*, esports...

Hi destaquen especialment les fotografies d'uns *homenatges a la vellesa* dels pescadors, en un envelat descobert, un *tívoli*, muntat a baix a mar, tocant la platja.

Restà oberta fins al dia 29 del mes de gener.

XI SESSIÓ D'ESTUDIS MATARONINS

El passat dissabte dia 26 de novembre tingué lloc la lectura de les comunicacions presentades en la convocatòria corresponent a l'any 1994.

Les comunicacions presentades van ésser les següents:

Notícia d'un negrer, de Francesc Costa.

La documentació corregimental a l'Arxiu Històric de la ciutat de Mataró, de Nicolau Guanyabens i Calvet.

Els familiars: Tres segles de problemes, d'Antoni Llamas i Mantero.

Documentació de l'ermita de Sant Simó (1700-1750), de Josep Colomer i Busquets.

Batusses amb Barcelona.- Mataró defensa la Jurisdicció Reial contra el Consolat de Mar, d'Antoni Martí i Coll.

«Lo vendre del pa y vi» dels hostalers del cap de Vilassar, de Josep Samon i Forgas.

La lluïció de 1419 segons les primeres inscripcions del Castell de Mataró als llibres de comptes del Batlle General de Catalunya (1420-1421), de Roser Salicrú i Lluch.

Notes sobre la fase baix imperial de la vil·la romana dels Caputxins (Mataró), de Ramon Jàrrega i Domínguez i Joan-Francesc Clariana i Roig.

Notícia d'unes curioses ceràmiques de procedència xipriota i egípcia, d'època tardo-romana, trobades en el Maresme, de Ramon Jàrrega i Domínguez i Joan-Francesc Clariana i Roig.

Els materials metal·lúrgics trobats a can Xammar (campanya d'excavacions 1970), de Francesc Navarro i Bonamusa.

Un cop més Can Xammar: l'edifici dels mosaics, d'Imma Bassols i Fernàndez.

Restes íbero-romanes a la zona del Vapor Vell (Premià de Mar), de Ramon Coll Monteagudo i Jordi Montlló Bolart.

El Sr. Antoni Martí i Coll presentant la seva comunicació a la *XI Sessió d'Estudis Mataronins*. Fotografia M. Sala. MASMM

Nota sobre un testimoni de l'Edat del Bronze a Premià de Mar (El Maresme), de Ramon Coll Monteagudo i Jordi Montlló Bolart.

Coincidint amb la lectura de comunicacions, es va presentar també el volum que aplega els treballs de la X Sessió d'Estudis (1993), editat, com és habitual, pel Museu Arxiu de Santa Maria amb la col·laboració del Patronat Municipal de Cultura de Mataró.

PREMI ILURO 1994

El passat 27 d'octubre tingué lloc l'acte acadèmic conclusiu de la XXXVI convocatòria del Premi Iluro de monografia històrica, dotat per la Caixa d'Estalvis Laietana.

El Dr. Josep Guitart i Duran, catedràtic d'Art i Arqueologia a la Universitat Autònoma de Barcelona, membre de l'Institut d'Estudis Catalans, pronuncià una conferència sobre *La Laietània Litoral. Cent anys de recerca arqueològica.*

Aquest any el Dr. Guitart substituí el Dr. Àngel Fàbrega i Grau, jurat molts anys d'aquest premi.

El Premi Iluro 1994 fou adjudicat al Sr. Oriol Olesti i Vila per la seva obra *El territori del Maresme en època republicana (s. III-I a.C.) Estudi d'arqueomorfologia i història.*

Obtingué un accèssit el Sr. César R. Yáñez Gallardo, pel seu treball *Emigración ultramarina y familia catalana en el siglo XIX. Los Moreu Rabassa de Calella.*

CULTURA I SOCIETAT A LA CATALUNYA MEDIEVAL

Entre el 15 de novembre i l'1 de desembre de 1994, a la Sala d'Actes de la Caixa d'Estalvis Laietana, tingué lloc el VII Cicle de Conferències organitzat pel Grup d'Història del Casal.

Mn. Antoni Pladevall tractà sobre *Els constructors del romànic*; M. Rosa Martín parlà de *L'Humeral de Sant Eudald i els teixits de la seva època*; la Dra. Coral Cuadrada introduí *L'organització de l'espai i el paisatge al feudalisme*; Teresa Vinyoles parlà d'*Un art gòtic poc conegut: L'art de la cuina*; *Ripoll, centre de cultura* va ésser el tema tractat per Josep M. Ainaud de Lasarte; i el Dr. Josep M. Pons i Guri professà sobre *Els pagesos a l'Edat Mitjana*.

De manera paral·lela al cicle, s'organitzaren uns itineraris per visitar les esglésies pre-romàniques i romàniques del Maresme.

NOTÍCIA DE DONATIUS

Volem fer constar les constants i repetides aportacions de fulls, impresos, estampes, etc. de la llibreria ROGÉS/LLIBRES de Mataró.

També la donació feta pels Srs. Roser, Pilar, Angelina, Montserrat, Carmen, Josep i Mercè Marfà i Marfà, a la memòria del seu pare el Sr. Narcís Marfà i Clivillés del llibre *CONSTITUCIONS Y ALTRES DRETS DE CATHALUNYA*, editat a Barcelona l'any 1588.

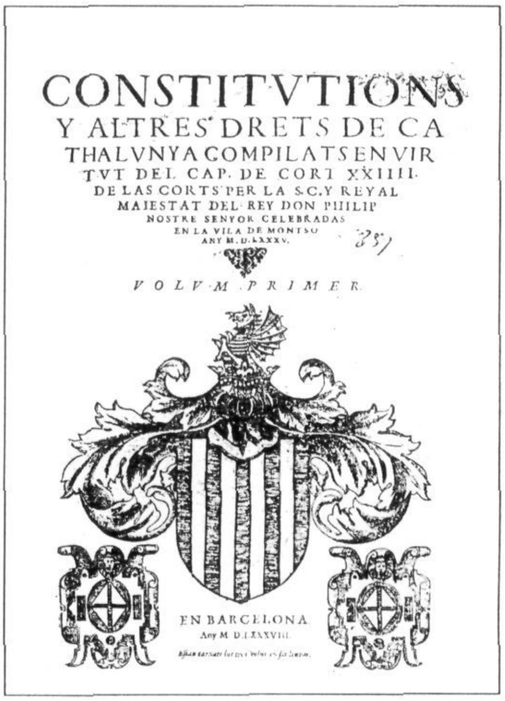

REMARQUES

Referent a unes observacions publicades en aquesta secció dels *FULLS/50*, hem rebut una nota de rectificacions, que transcrivim tot seguit.

Mataró, 20 de gener de 1995.

Amic Salicrú,

Procurant de deixar les coses al seu lloc, després de l'esmena que Santiago Estrany fa d'una notícia que és inexacta, publicada en el meu article dels FULLS/49, he cregut convenient d'escriure aquestes ratlles. Desitjant la seva publicació, les hi faig a mans.

Amicalment.

En el número 50 dels *FULLS*, Santiago Estrany m'esmena una informació equivocada referent a l'acte de salvament de les pintures de Viladomat de la capella dels Dolors, informació que apareix en el meu article *Admirable tertúlia* del número 49 dels *FULLS*.

Lamento la inexactitud de la mala notícia, tot fent-me'n responsable, abstenint-me, però, d'al·ludir el nom dels informadors perquè ja no existeixen.

Aquest acte de salvament, coincidí en un moment en què jo era absent de Mataró a causa de la greu situació que transtornava els meus familiars. El meu oncle, germà de la meva mare, Mn. Marià Bertran i Ribas, fins aquell moment ecònom de l'església del temple de la Sagrada Família, a Barcelona, va haver de presenciar el saqueig i l'incendi de la casa rectoral on vivia i la conversió en cendra del mobiliari i de tot el que posseïa. Seguidament fou detingut per uns milicians armats i conduït al comitè de la Torrassa. Ignoro encara com el tractaren, però després el deixaren lliure lliurant-lo als seus familiars en un estat de salut lamentable. Al cap de pocs dies morí (vegeu el llibre del notable historiador Ramon Rucabado *La custodia de fuego*, Editorial Balmes, Barcelona 1940, p. 45, 47 i 59).

Santiago Estrany, a continuació de l'esmena de la meva notícia equivocada, es lamenta que en el meu article publicat en el número 49 dels *FULLS*, en parlar de la Societat Artística i Literària, no faci constar el nom del seu pare Rafael Estrany, que durant els anys de 1928 a 1931 fou president de la Societat, i com a tal organitzador, entre d'altres activitats, de les conferències d'Amadeu Vives, Ferran Mayoral, Ignasi Iglésias, i exposicions d'importants pintors d'aquella època, com la del memorable Gimeno.

Consta positivament, i és fàcil de comprovar només consultant la premsa i els programes, que aquestes activitats foren celebrades en anys anteriors a la presidència de Rafael Estrany, intervenint en la seva organització altres persones, de les quals tampoc no vaig fer constar el seu nom. És una prova molt clara la transcendental conferència d'Amadeu Vives, celebrada el 13 de novembre de l'any 1926, publicada en el llibre *L'entusiasme és la sal de l'ànima* (Llibreria Verdaguer, Barcelona 1927).

Amadeu Vives, al començament de la conferència va dir: L'amic Antoni Marfà, m'havia demanat molt porfidiosament que vingués a Mataró a donar-vos una conferència. Per gran que fos la meva simpatia per la terra mataronina, entranya vital de tota aquesta costa catalana que de fa tants anys sosté i reconforta les meves il·lusions, els meus somnis i la meva vida, jo no sabia pas determinar-me de complaure l'amic Marfà. Allunyat de fa molt temps de tota mena d'activitats de caràcter públic, em semblava que el fet de venir aquí a parlar-vos tenia un aire d'exhibició personal que em repugnava.

Un dia, però, arribat de poc de llunyanes terres, vaig trobar-me al bell mig d'una conversa entre antics amics i companys. El tema de la conversa era roent, era actual... Tot just acabada la depriment conversa dels meus antics amics, i tenint jo l'esperit al punt de dalt exaltat per la ira i el despit, vaig trobar l'amic Marfà, que va fer-me la pregunta de sempre: Què, es decideix o no a donar la conferència als mataronins? –Sí, amic Marfà –vaig dir-li– em decideixo: parlaré de l'entusiasme...

Marià Ribas

Durant els anys 1728 i 1729, amb l'ajut dels regidors mataronins, l'arxiprest i els canonges de Santa Maria de Vilabertran, a l'Alt Empordà, prop de Figueres, intentaren d'establir-se a Mataró, a l'església parroquial de Santa Maria, que s'hauria convertit en col·legiata per al trasllat de la comunitat empordanesa. No ho aconseguiren per la total i absoluta oposició del Dr. Francesc Llauder, mataroní, aleshores rector de Santa Maria.

Dos opuscles sobre la qüestió, publicats el 1730, que expliquen les dues posicions oposades, serveixen a l'historiador Antoni Martí i Coll per analitzar globalment tota la temàtica.

MATARÓ I ELS CANONGES DE VILABERTRAN

Mataró, al primer terç del segle XVIII, va tenir la possibilitat d'augmentar l'esplendor del culte de l'església de Santa Maria amb la incorporació del col.lectiu de canonges, procedents de la insigne col.legiata de Vilabertran i, per tant, d'incrementar la categoria de l'església parroquial que hauria pogut prendre l'aparença d'una seu catedralícia.

La conjuntura va originar a Mataró, durant els anys 1728 i 1729, reunions i converses, i també recels i discussions, que van acabar amb discòrdies i equívocs. Es pot sospitar que la qüestió dividiria profundament els mataronins en diferents bàndols, ja que va generar l'edició de dues contradictòries publicacions, una, de vint pàgines, en favor del rector de l'església de Santa Maria, que volia justificar-se per haver fet impossible el diàleg sobre el cas (1), i l'altra, de cinquanta-cinc pàgines, rèplica d'aquella i propícia a l'ajuntament mataroní i a l'arxiprestat i canonges de la col·legiata de Vilabertran, que pretenia aclarir el problema i demostrar la viabilitat i la utilitat de la projectada translació de la col·legiata a l'església de Mataró, i patentitzant les incorrectes maneres que havia seguit el rector de Santa Maria (2).

Ambdues proclames van ser editades l'any 1730 a la mateixa impremta, i poden servir-nos per fer uns comentaris i una breu anàlisi sobre el cas. En les publicacions, es troben totes les cartes i els escrits que es lliuraren entre els interessats, la primera proposta de la col.legiata per poder iniciar el diàleg amb l'ajuntament mataroní, molts capítols de l'exposició sumària feta per tal d'aconseguir la unió i poder impetrar de la superioritat la translació, a més d'altres manifestacions.

Aprofitarem la documentació per tractar de l'ocurrència, intentant d'interpretar qui eren i què volien els protagonistes, quin era el disseny del futur projecte, i quins els tràmits per aconseguir-lo, i així altres breus consideracions i conclusions.

QUI EREN I QUÈ PRETENIEN ELS PROTAGONISTES.

En cercar els motius que podien tenir els participants en el projecte, semblaria força versemblant de pensar que allò que decidí els regidors de Mataró a empènyer contactes i diàlegs, i a acceptar, i fins i tot a aplaudir, la idea de la unió de la col·legiata de Vilabertran a l'església parroquial de Mataró, i àdhuc de prometre pagar les conseqüents despeses, va ser la convicció que aquesta unió augmentaria el bon nom, el rang i la categoria de la ciutat, i que el col·lectiu de canonges milloraria l'esplendor del culte de l'església. S'arguïa, també, la conveniència de la unió per als canonges de Vilabertran, encara que a aquests els motivaven, com veurem, també i molt, interessos sòcio-econòmics.

El rector de Mataró, en canvi, passats els primers moments d'eufòria, s'oposaria a la possibilitat. En el seu escrit es troben locucions i frases prou entenedores, i utilitza paraules i adjectius com els d'imaginari, aparent, pretext, etc. en referir-se a l'esplendor a donar a l'església, o al poble de Mataró, amb la unió, no pas volguda per ell (3).

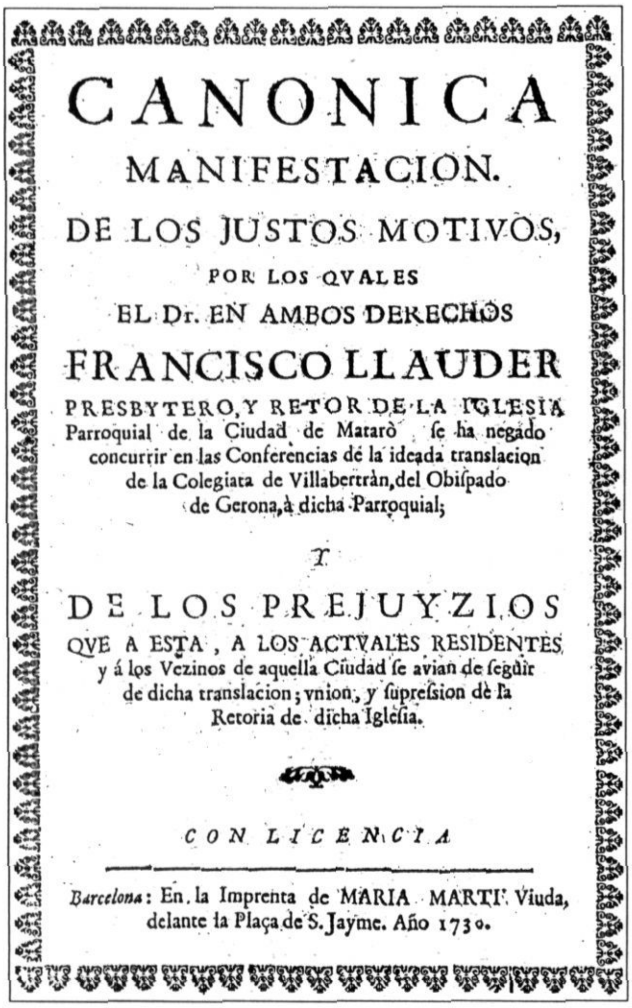

CANONICA
MANIFESTACION.
DE LOS JUSTOS MOTIVOS,
POR LOS QVALES
EL Dr. EN AMBOS DERECHOS
FRANCISCO LLAUDER
PRESBYTERO, Y RETOR DE LA IGLESIA
Parroquial de la Ciudad de Mataró se ha negado
concurrir en las Conferencias de la ideada translacion
de la Colegiata de Villabertràn, del Obispado
de Gerona, à dicha Parroquial;
Y
DE LOS PREJUYZIOS
QVE A ESTA, A LOS ACTVALES RESIDENTES,
y á los Vezinos de aquella Ciudad se avian de seguir
de dicha translacion; vnion, y supressíon de la
Retoria de dicha Iglesia.

CON LICENCIA

Barcelona: En la Imprenta de MARIA MARTI Viuda,
delante la Plaça de S. Jayme. Año 1730.

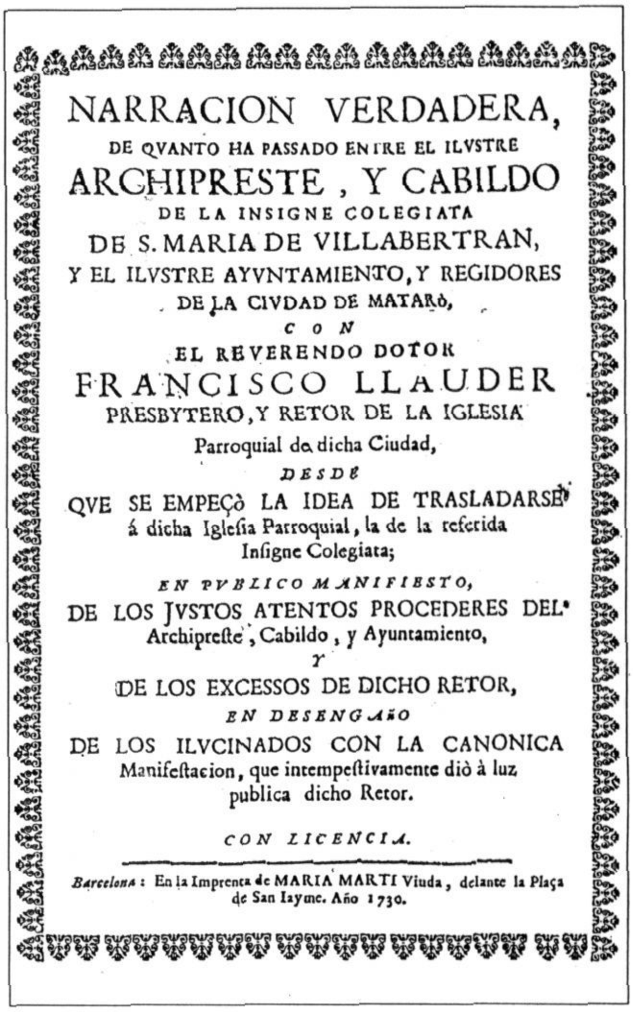

NARRACION VERDADERA,
DE QVANTO HA PASSADO ENTRE EL ILVSTRE
ARCHIPRESTE, Y CABILDO
DE LA INSIGNE COLEGIATA
DE S. MARIA DE VILLABERTRAN,
Y EL ILVSTRE AYVNTAMIENTO, Y REGIDORES
DE LA CIVDAD DE MATARÒ,
CON
EL REVERENDO DOTOR
FRANCISCO LLAUDER
PRESBYTERO, Y RETOR DE LA IGLESIA
Parroquial de dicha Ciudad,
DESDE
QVE SE EMPEÇÒ LA IDEA DE TRASLADARSE
á dicha Iglesia Parroquial, la de la referida
Insigne Colegiata;
EN PVBLICO MANIFIESTO,
DE LOS JVSTOS ATENTOS PROCEDERES DEL
Archipreste, Cabildo, y Ayuntamiento,
Y
DE LOS EXCESSOS DE DICHO RETOR,
EN DESENGAÑO
DE LOS ILVCINADOS CON LA CANONICA
Manifestacion, que intempestivamente diò à luz
publica dicho Retor.

CON LICENCIA.

Barcelona: En la Imprenta de MARIA MARTI Viuda, delante la Plaça
de San Iayme. Año 1730.

Els representants de la ciutat estaven, però, sembla, ben persuadits de la conveniència de la transformació de l'església parroquial mataronina en col·legiata i ja feia temps que havien pensat i parlat del cas (4). Per això, no és estrany que els agradés de rebre, l'any 1728, la proposta dels canonges de Vilabertran, amb un raonament com el següent: *No pueden sus Individuos* (de l'ajuntament de Mataró) *negar que para poner en lustre la Ciudad, conduce mucho el establecerse en ella una Colegiata Ilustre, Autorizada y Antigua, cuyas circunstancias concurren en la de Villabertrán, que es Ilustre por ser Insigne, Autorizada por ser Basílica, y Antigua por ser su fundación del año 1001; y que asi verian en su Iglesia executar todas las funciones con la mayor ostentación, que no es posible ahora por no tener en ella ni aún Comunidad de Eclesiásticos, pues solamente la residen Beneficiarios de simple admisión, que los manda o preside el solo Rector; y no se cantan todas las Horas Canónicas, siendo sensible que en Mataró no se contribuya con este Culto a Dios.* (5)

Com un mer exemple de la simpatia amb què era considerada la proposta de Vilabertran pels regidors del municipi mataroní, copiem l'encapçalament d'un escrit dirigit per aquests al senyor bisbe de Barcelona, el desembre de 1729: *Ilustrísimo Señor: El Ayuntamiento y Regidores de la Ciudad de Mataró, con el obsequio más reverente, ponen en la superior comprehensión de V.S.I. que, reconociendo no hallarse en dicha Ciudad más de la Iglesia Mayor, regida y gobernada por el Párroco, y que los Presbíteros residentes no hacen, ni constituyen, Comunidad alguna, idearon ennoblecer e ilustrar, asi la Iglesia como la Ciudad, procurando que a aquella se uniese y agregase el Insigne Archipresbiterato y Cabildo de Santa Maria de Villabertrán...* (6)

Queda clar que aleshores, al primer terç del segle XVIII, el fet de poder cantar-se cada dia al cor, tots els clergues reunits, quants més millor, totes les hores canòniques, així com l'assistència, també de quants més millor, a les processons (comptant amb els viàtics i enterraments o funerals,

denominació que els de Vilabertran trobaven estranya) (7), i àdhuc el mer acte de presència dels canonges a la ciutat, considerant la seva insigne procedència, una col·legiata tan antiga i principal..., tot plegat, es creia que afegia importància a la ciutat de Mataró; i no oblidem que cal també advertir que els canonges es passejarien pels carrers o es veurien a l'església amb el seu sumptuós vestit -cogulla i pells- mal que no es feia servir a Vilabertran, per tractar-se d'un lloc petit i humil (aquesta era l'excusa que donaven els canonges, encara que, bàsicament, hi havia un problema econòmic), però, s'anunciava que s'utilitzaria a Mataró (8).

Pràcticament, només feia cent anys, que un rector de l'església mataronina ja havia proposat que la rectoria de Mataró fos erigida en dignitat de categoria superior; llavors, va voler demanar-se que fos un priorat, i que el rector es qualifiqués i s'anomenés prior-rector, amb el dret de vestir museta morada, folrada de setí carmesí, i pells d'erminis per anar al cor (9).

Els mataronins del mil set-cents, potser, també ponderarien les recriminacions que els havien fet els barcelonins, no feia gaire, en oposar-se al fet que la vila es convertís en ciutat quan, comparant Mataró amb Cervera, La Seu d'Urgell, i altres poblacions, deien que no tenia, com aquestes, muralles, castells, convents, etc.; i més concretament, s'adduïa que no podia comparar-se Mataró, per exemple, amb Solsona, tot i tenir molts més habitants, ja que aquesta, per la seva capacitat de donar al culte diví la importància deguda, i tenir *un temple adequat, havia estat convertida en seu* catedralícia pel Sant Pare. Resulta ben curiós de constatar que la catedral de Solsona havia estat abans una col·legiata, i potser menys important que la de Vilabertran !.

Pot concloure's, doncs, que tot un conjunt de circumstàncies encoratjaven els regidors mataronins per cercar la unió proposada, i que el fet de tenir un capítol de canonges atorgaria a la ciutat més jerarquia i importància; per acabar d'animar els membres de l'ajuntament de Mataró, la proposta de l'arxiprest de Vilabertran els descrivia com els éssers predestinats a recollir la glòria d'haver realitzat allò pel que ja havien sospirat tants avantpassats seus, i els garantia que tindrien els aplaudiments dels seus successors (11).

Els regidors que es van preocupar més pel cas foren, en els primers contactes, Esteve Matas i Josep Vendrell. Més tard, van ser designats diputats i representants del municipi per a l'afer de la col.legiata el referit Vendrell i en Josep Arnau; també va treballar bastant en la qüestió l'advocat de l'ajuntament Dr. Ramon Romà. En algunes de les cartes lliurades pels regidors es troben les signatures dels referits i dels regidors Salvador Palau, Francesc Peramàs i Fèlix Dorda. Tots aquests defensaran els interessos del municipi, fomentant, perquè ho desitjaven amb vehemència, el projecte de la translació de la col.legiata a Mataró.

Però, què seduïa l'arxiprest i els canonges de Vilabertran? Què esperaven de guanyar amb el trasllat a Mataró?.

D'entrada, adduïen raons geogràfiques i sòcioeconòmiques, tant per justificar l'atracció de Mataró, com per allunyar-se de l'Empordà. Ens interessa mostrar la imatge de Mataró que s'oferia als de Vilabertran: una visió ben falaguera. Asseguraven que seria una de les ciutats més populoses del Principat (12) i la qualificaven de lloc formós i amb nombrós poblament, adjetivant els seus camps i conreus de copiosos i fèrtils, i descrivint els mataronins d'individus afanyats, amb incansable fermesa –es deia– i vivaç i ferm coratge –s'afegia– al comerç marítim i terrestre, tot el que feia pensar en la certesa d'un esperançador futur per a Mataró (13).

També consideraven que Mataró, l'any 1710, havia estat designada cap de partit, i que hi residia un governador polític i militar, i un corregidor, amb els seus subalterns i auxiliars, i també que s'havia decretat que les regidories de l'ajuntament fossin perpètues (14).

En canvi, resultava que Vilabertran era, com deien, *una Villa tan corta, que solamente tiene cien vecinos, y los más míseros, por cuya causa jamás la Iglesia ha podido tener el menor lucimiento, y está absolutamente destituida de adornos, siendo la falta de concurso de gente y personas de lustre motivo para despreciar los Residentes la más exacta observancia de Ceremonias que prescribe el Rito en el rezo de Horas Canónicas, Oficios y demás funciones Sagradas.* S'afegia, també, que el clima era tan malsà que sovint, a l'estiu, hi havia *epidemia de calenturas*, i que la seva situació, tan a la vora de França, havia estat ocasió de què *en todos tiempos ha sido el teatro de la guerra y el primer cuartel de los franceses en sus invasiones...* (15).

La comparança amb Mataró, en conclusió, era tan indubtablement favorable a la ciutat del Maresme, que no són necessàries més consideracions. Però hi havia una altra circumstància, molt bàsica, que quedava una mica amagada, potser deliberadament, encara que no deixava d'aparèixer i de traspuar en els escrits dels canonges: la riquesa de les rendes de

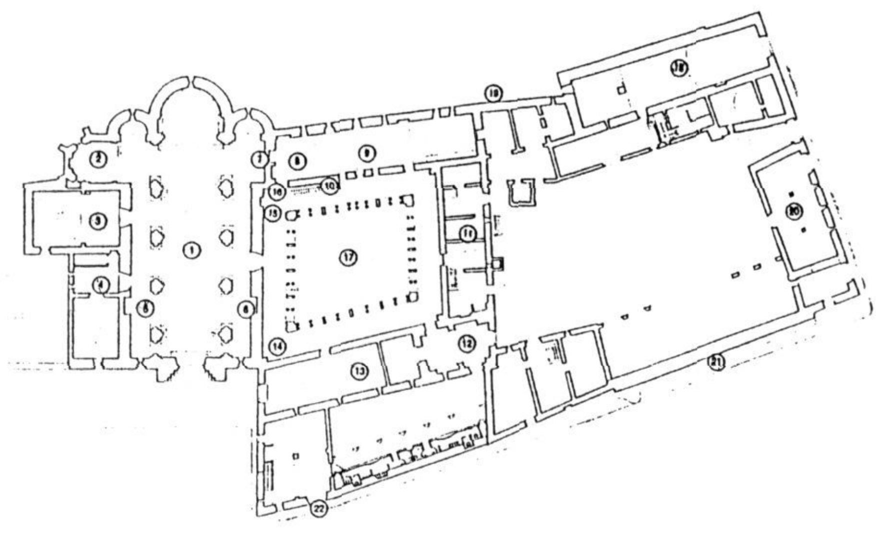

PLANTA DE LA COL·LEGIATA DE SANTA MARIA DE VILABERTRAN.

1. Església s. XI-XII.
2. Capella funerària dels Rocabertí s. XIV.
3. Capella dels Dolors s. XVIII.
4. Sagristia nova s. XVIII.
5. Tomba de l'abat Rigall (1104).
6. Tomba de l'abat Hortolà (1568).
7. Sepulcre original de l'abat Rigall.
8. Sagristia antiga.
9. Sala capitular s. XII.
10. Al pis superior, dormitori s. XIII.
11. Refectori s. XII.
12. Cuina s. XII-XIII.
13. Antigues dependències (s. XII), convertides en capella de sant Ferriol (s. XVI), i dependències al pis superior (s. XIII).
14. Indret d'una capella s. XVIII.
15. Porta al claustre (s. XI-XII).
16. Vestigis d'una capella s. XVIII.
17. Claustre.
18. Possible hospital s. XII.
19. Fortificacions s. XIV.
20. Palau Abacial s. XV.
21. Fortificacions s. XIV.
22. Accés.

la parròquia de Mataró. Feia uns cent anys s'havia ja consignat que *la rectoria de Mataró és la més pingüe del Bisbat i de tota Catalunya...* (16); en canvi, aquells canonges escrivien que *la renta del Archiprestazgo y de los Canonicatos no es muy pingüe...*, i que per augmentar-la, *...podia señalarse parte de la que hoy posee la Rectoría...*, que, com es diria més endavant, es sabia era tan *pingüe* (17).

Els protagonistes de Vilabertran en l'afer mataroní foren l'arxiprest –aquest, no cal dir-ho, el més destacat– i dos canonges, que l'acompanyarien a Mataró, els doctors Pere Vila i Narcís Lloret. L'arxiprest de la col·legiata era l'il·lustre senyor Manuel d'Alòs i de Rius, de família aristocràtica i amb força influència; els seus germans havien estat i serien addictes a Felip V, i accedirien a importants càrrecs en l'exèrcit, la política i la justícia; residia llargues temporades, lluny de la col.legiata, a Barcelona, fet que va facilitar converses i contactes amb els de Mataró.

A més del municipi mataroní i dels canonges de Vilabertran, l'altre costat del triangle del projecte d'unió no podia ser ningú més que el rector de l'església parroquial de Santa Maria de Mataró, el prevere, doctor en ambdós Drets, Francesc Llauder. El van ajudar, al començament, dos mataronins com ell, el Dr. Francesc Porcalla, canonge de Lleida, i el caputxí fra Gaspar de Mataró, que visitaren l'arxiprest quan aquest estava a Barcelona. En una altra ocasió el prevere de la parròquia Gaspar Portell va fer de missatger, lliurant còpies de documents al senyor bisbe de Barcelona, de part del rector.

Els bisbes de Barcelona i de Girona, i el senyor de Perelada també intervindrien, directament, en la qüestió. El primer, encara que aparentment, es mostrava imparcial, havia escrit el rector Llauder que *hacía juicio de lo difícil sería la práctica de lo que pretendía el Ayuntamiento* (de Mataró)... *expresándole que sería muy de su gusto el que defendiese con prudencia su partido.* (18) Respecte al comte de Perelada, es deia que l'any 1728 havia elevat un memorial al rei al·legant la seva contrarietat per la translació de la col·legiata, cosa que resultava ben lògica, ja que els vescomtes de Rocabertí havien estat grans benefactors del primitiu monestir de Vilabertran, i hi tenien una capella funerària. L'arxiprest, però, negava l'existència del memorial

del senyor de Perelada, i el qualificava d'apòcrif, i no tenia cap por per aquest costat. Per això, el desembre de 1728, escrivia així: *Tal vez habrá hecho mucha impresión a algunos individuos de esa Ciudad un memorial que se ha esparcido, en nombre supuesto, del Señor Conde de Perelada, y con razones bien distantes de la verdad y fáciles de superarse.* (19)

Pel que fa als avantatges que el rector de Mataró, Francesc Llauder, podia cercar o trobar en el trasllat de la col·legiata, és clar que resulta difícil descobrir-los o deduir-los.

L'únic al·licient que, potser, podria esperonar el rector era l'oportunitat que un germà seu fos designat canonge. Així ho podem llegir en un escrit de l'arxiprest de Vilabertran del mes de novembre de 1729, quan diu que *concibió esperanzas de que, con el mayor esfuerzo,* (el rector Llauder) *se empeñaria en coadyubar a la translación* (de la col·legiata) *respecto a que en este intermedio pidió con eficacia al Magnífico Dr. Salvador Padró y Reniu, Teniente de Corregidor de aquella Ciudad* (és a dir, de Mataró, i que era cosí del rector (20)) *que interpusiese sus buenos oficios a fin de que se presentase uno de los Canonicatos a Mossen Salvador Llauder, presbítero, hermano de dicho Rector.* (21)

S'endevina que només aquest profit podia esperar recollir el rector; ben poca cosa si considerem que fins aleshores tenia totes les atribucions i totes les rendes de la rectoria, i que era la màxima jerarquia; després, en canvi, en el cas de prosperar la translació, el rector de Mataró perdria el monopoli del seu domini i gaudi.

SINOPSI DEL PROJECTE I TRÀMITS.

En l'estat de gestació en què es trobava la iniciativa de Vilabertran i de l'ajuntament mataroní, pot intentar-se de confeccionar un esquema del projecte que es pretenia, consignant, com a trets més representatius, aquells que fan referència a la futura administració de les rendes de l'església de Mataró, les persones d'aquí i de Vilabertran a les quals afectaria el trasllat, les jerarquies que hi hauria una vegada acceptada la unió, les moltes o poques novetats aportades i la seva repercussió respecte als clergues situats d'antic a Mataró, al manteniment de les fundacions, o a l'administració dels sagraments, viàtics, i, en definitiva, al directori existent fins aleshores a l'església mataronina, així com també al privilegi que tenia la rectoria de presentar i admetre com a clergues vint-i-un oriünds, etc., etc.

A l'exposició sumària confeccionada per a regular el procediment a seguir per a la translació projectada, va disposar-se que passarien a residir a Mataró, transferint-se a l'església parroquial, convertida en col·legiata, divuit persones de Vilabertran, el col·lectiu format per l'arxiprest i onze canonges, i també sis eclesiàstics (beneficiats porcioners) que es consideraven inseparables dels canonges i necessaris per al lustre d'aquests (22).

S'establia que hauria de suprimir-se la rectoria de Mataró i crear-se en l'església mataronina dos caps (dos *párrocos o domeros*, es deia) anunciant que es proveirien les seves vacants, per concurs, com ho havia regulat el Concili de Trento (23); de moment, quedaren constituïts com a domers l'arxiprest Manuel d'Alòs i l'ex-rector Llauder, que resultaria ser com una segona dignitat dins la col·legiata, seguint un i altre un torn per presidir el cor i els oficis divins.

La desaparició de la rectoria i la incorporació de divuit persones a l'església de Mataró, que quedava convertida en col·legiata, comportava d'estudiar i d'explicar la manera d'administrar les rendes, i també de puntualitzar el detall del seu repartiment entre els interessats. No és estrany que el rector repudiés el projecte, ja que, com ell mateix diria a la seva *Canónica Manifestación*, resultava que *...aunque se propusiese el quererle condecorar con el nombre de segunda Dignidad de dicha Colegiata, se le privaria, **primo**, el ser cabeza en su Iglesia, removiéndole del primer lugar que hasta ahora ha ocupado; segundo, se le minoraria, por lo menos en dos partes, de las tres, de los frutos y réditos de que goza por su Beneficio.* (24).

Llauder, com és lògic, hauria perdut l'administració de les rendes de la rectoria, de les quals havia gaudit sense cap control. No feia gaire, els clergues de la parròquia havien intentat, inútilment, tenir participació en aquella administració *-diferentes pretensiones se suscitaron años atrás contra el Rector*, podem llegir a l'esmentada *Canónica Manifestación-*, però el bisbe, el primer d'abril de 1702, havia decretat *que dicha administración corriese unicamente por mano del Rector.* (25)

Ara, el predomini i totes les atribucions que fins llavors havia conservat la rectoria passarien, principalment, a mans del capítol de canonges de la col·legiata. Així es deia: *Todas las rentas, emolumentos, entradas, derechos, prerrogativas y privilegios que rigen hoy la Iglesia de Mataró, deberán unirse a la Colegiata; y el manejo y gobierno de ellos, al Cabildo* (26). Aquesta administració per part dels canonges, no seria tan exclusiva i absoluta com

ho havia estat fins aleshores pel rector, ja que s'admetia el control de quatre dels clergues residents, fills de Mataró, que es constituirien dos en oïdors de comptes, i dos en arxivers, custodiant un d'aquests les claus del dipòsit dels cabals. (27)

Es constata la voluntat de no minvar els drets dels antics eclesiàstics mataronins, i fins i tot d'afavorir-los, i de respectar els torns i el conjunt del director que regia l'església abans de la pretesa unió; així pot observar-se, per exemple, en el cant de les hores, en els viàtics i funerals, etc.

El cant de les hores canòniques era una de les principals novetats per als de Mataró, ja que es convertia en obligat per a tothom, mentre que, fins llavors, els clergues mataronins –rector, quatre vicaris, vuit beneficiats residents, i vint-i-un residents d'admissió, fills de la ciutat (28)–, sols tenien fundacions, o bé per cantar matines, o bé per al cant de vespres, o també de totes les hores, però sols alguns dies de l'any; ara, en canvi, haurien de reunir-se, cada dia, a cantar totes les hores, amb els divuit procedents de Vilabertran, sumant, així, un total de cinquanta-dos cantors al cor, nombre, certament, considerable, que havia estat un dels arguments per demostrar l'esplendor i el millorament que rebria el culte, i per justificar la unió dels de Vilabertran amb els de Mataró. Tant els mataronins, com els procedents de Vilabertran, cobraran el mateix estipendi, però els de Mataró, perquè no perdin el que ja cobraven abans els dies que tenien fundacions, guanyaran, en aquests dies, un plus equivalent (29).

Pel que fa als viàtics i extremuncions, que llavors consistien en autèntiques processons, no s'havia de reformar res, i fins i tot respectarien els torns ja existents, de set, setze, vint-i-quatre i trenta-cinc; solament s'addicionava que en el torn de vint-i-quatre s'afegís un canonge, i en el de trenta-cinc, quatre canonges més. Tothom cobraria el mateix estipendi, mantenint, això sí, el costum de cobrar doble si la cerimònia es feia de nits, o si hom portava capa, atxes o penò. En els viàtics generals, tant els simples com els dobles –eren dobles quan hi concorrien acòlits i es portaven capes– hi anirien tots els residents a l'església, tant els antics clergues de Mataró com els canonges i demés nouvinguts, cobrant un estipendi igualitari, actuant, però, de celebrant un dels canonges. (30)

Santa Maria de Vilabertran.
Visió de la façana de l'església i del campanar

També s'establia l'obligació de celebrar les misses d'aniversari i altres fundacions, tant les originàries de Vilabertran com les ja existents a Mataró, creant-se un torn a seguir entre tots; llegim que mentre s'assignen a Mataró uns tres-cents aniversaris i cent-cinquanta oficis, només se'n declaren existents vuitanta-set a Vilabertran (31).

Es deixa igual la qüestió de l'assistència a les festes dels gremis i confraries, respecte al costum de Mataró de cridar tots els clergues residents a la parròquia a aquestes festes. Com que podia resultar onerós d'augmentar la invitació, i conseqüentment les despeses, amb els divuit de Vilabertran, es disposa que quedarà a l'arbitri de les confraries el cridar, o no, tothom, encara que mai no hi haurà menys clergues a les festes que abans (32).Cosa interessant era que la translació de la col·legiata modificaria de manera substancial la prerrogativa del rector, de presentar per ésser clergue i ser admès a l'església de Mataró un determinat nombre de fills de la ciutat.

Tal com explica el rector Llauder, resultava que *los hijos de dicha Ciudad facilmente consiguen el ser admitidos al número competente de los Residentes de su Iglesia y, con la sola admisión, son promovidos a los Sagrados Ordenes, sin que necesiten que sus Padres o Parientes les suministren medios para la dotación de Personatos, expedición de Bulas, y por otros gastos que, en sí, traen las expediciones de despachos para colaciones de Beneficios..., medio que con tanta facilidad les tribuye el tener la cóngrua para mantenerse en su Patria, para consuelo de sus Padres y Parientes.* (33)

Després de la pretesa unió amb els de Vilabertran, s'acabaria l'exclusivitat del privilegi del rector: *Considerándose* –es deia– *que extinguida la Rectoria y unidas las prerrogativas de ella a la Colegiata, quedaria,* ***per regulam subrogatorum****, a favor del Cabildo el derecho de presentar o admitir los veinte y un títulos de admissión que hay en la Iglesia de Mataró para hijos oriundos de dicha Ciudad y Término.* (34)

Els canonges, però, tampoc no tindrien un dret exclusiu sobre el cas, sinó que es repartiria la facultat de presentació dels futurs clergues nats a Mataró en tres quotes de set, desplaçant la facultat, pel que

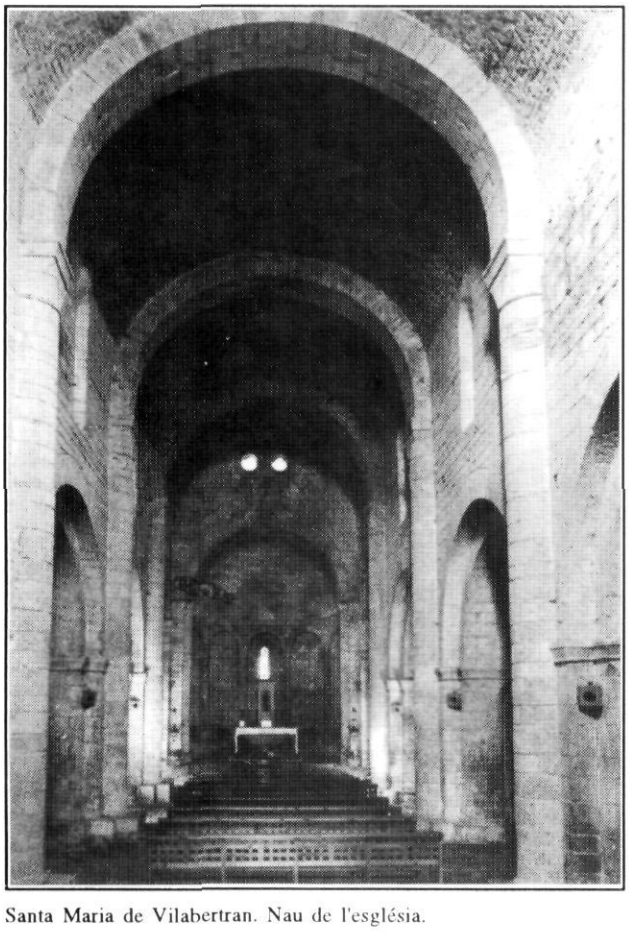

Santa Maria de Vilabertran. Nau de l'església.

fa a set presentacions, de la rectoria cap al capítol dels canonges, conservant el rector, convertit en segona dignitat de la col·legiata, la designació d'altres set, i passant la prerrogativa, respecte als set que manquen per arribar als vint-i-un referits, cap a l'ajuntament, amb un raonament una mica enravessat (35).

En els epígrafs 129 a 137 de l'escrit publicat l'any 1730, a interès dels de Vilabertran i dels regidors mataronins, poden trobar-se més detalls sobre el cas; que els presentats han de tenir setze anys, que no podrà acceptar-se la condició de resident, ni tenir cap dret en la distribució d'estipendis dins l'església, mentre no s'ordenin *in sacris*, que els set que presentaria el capítol de canonges havien de ser hàbils en el cant o en algun instrument musical. També es consignen els torns, els terminis de presentació, etc., etc. (36)

No cal aprofundir més en el disseny del que hauria significat la instal·lació de la col·legiata a Mataró. Com a resum del pla del projecte, pot considerar-se que, amb el trasllat de les divuit persones de Vilabertran i la seva incorporació a la parròquia mataronina, es procurava que no minvessin, ni els drets, ni les quantitats que rebien, els clergues situats abans a Mataró, excepte pel que fa a l'antic rector, ja que no se'l podia pas compensar dels inconvenients i danys que per a ell implicava la qüestió i maldant, també, perquè s'implantessin ben poques novetats al directori d'aquella parròquia.

Per arribar a aquest objectiu, quines diligències, quins tràmits, havien de seguir-se?

Sembla que Manuel d'Alòs ho tenia molt ben estudiat, i que es refiava de posseir el valiment i el pes necessari per abordar i guanyar tot el que volia. El camí passava pel consentiment del Sant Pare, confiant amb el suport del rei. Així ho escrivia als de Mataró l'any 1728: *Para conseguir el fin que tiene la Ciudad de Mataró y la Colegiata de Villabertrán, solo se discurre un medio necesario y que será absolutamente eficaz. Este es inclinar al Rey (Dios le guarde) a que se manifieste Protector de esta Idea, apoyándola con su Soberana Autoridad, pasando comisiones de oficio a sus Ministros que residen en Roma, y especialmente a los Cardenales Ventivoglio y Belluga, para que en su Real nombre lo supliquen a su Beatitud; y no parece difícil el conseguir esta circunstancia de tanto beneficio, si se atiende a que el Rey es Patrón de el Archiprestazgo, y que por esta razón naturalmente debe interesarse al mayor lucimiento de esta su Dignidad, mayormente cuando este paso no ha de ocasionar las menores expensas a sus Erarios.* (37)

Però la diligència que Manuel d'Alòs pensava que, potser, seria més fàcil, és a dir, entendre's amb tots els de Mataró, va resultar la que va conduir al fracàs. L'arxiprest de Vilabertran va cometre l'error, o qui sap si va fer-ho deliberadament, de tractar el cas, directament i només, amb els regidors mataronins, oblidant-se del rector de l'església, que va sentir-se ferit, i per conducte d'altres persones, va fer saber a aquell, que llavors era a Barcelona, *el sentimiento que le cabía... al no habérsele comunicado la Idea de la translación... y que deseaba cooperar a idea de tanto esplendor para su Patria* (38). També notificaria que tenia un sistema millor per aconseguir-se el mateix fi. Així, encara que l'arxiprest comentaria que *la nueva particular Idea del Rector no le pareció en algun modo practicable* (39), des de llavors va ser necessari de comptar amb l'opinió del rector per poder caminar endavant.

Tant l'ajuntament, com l'arxiprest, el mes de març de 1729, van proposar-se de no fer res sense avenir-se, amb tot, amb el rector (40); però aquest, amb diferents pretextos, dilatava qualsevol reunió, mentre es lliuraven escrits en totes direccions. La darrera excusa de Llauder va ser que convenia, abans de conferenciar i per fer-ho bé, que els de Vilabertran es traslladessin a Mataró i, així, l'arxiprest i dos canonges s'establirien a aquesta ciutat el 27 de novembre de 1729. Però tampoc va remetre la conducta dilatòria del rector, ja que va negar-se a veure'ls, i sols va accedir a visitar-los, a precs dels regidors, quan se li va comunicar l'arribada per l'amo de la casa on s'hostatjaven, i encara indicant que sols ho feia com un acte d'urbanitat, però que no es parlaria, per res, de la translació de la col·legiata, com així va fer-se, amb gran estranyesa per part dels canonges i arxiprest, i desolació dels regidors mataronins (41).

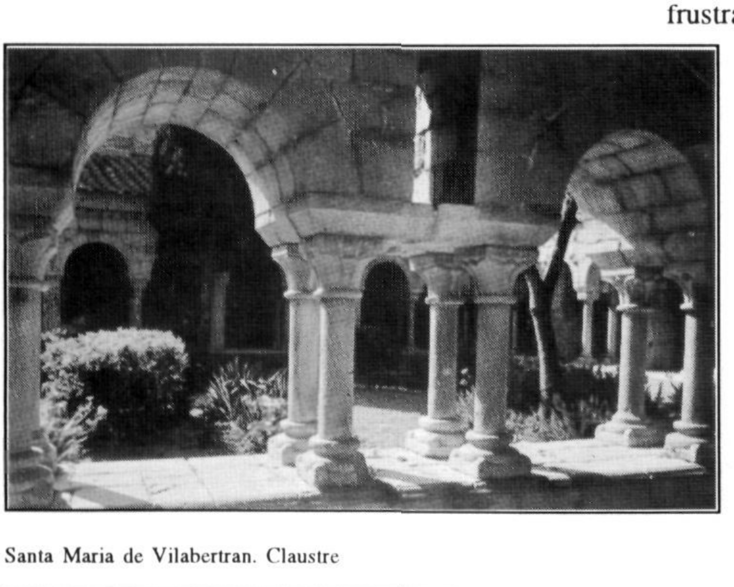

Santa Maria de Vilabertran. Claustre

I no acabaria aquí l'obstrucció del rector Llauder, allargant els tràmits i dificultant qualsevol solució. Després de multitud d'escrits lliurats entre els interessats, de les pressions dels regidors, de les presses que mostraven els de Vilabertran, que ja feia més de dues setmanes que estaven allotjats a Mataró, el rector va accedir a celebrar les reunions oportunes, però consignant que serien a les nou del matí, i en el cambril de la capella dels Dolors (42). Potser ja pensava que el fet que ell assenyalés el lloc i l'hora no seria acceptat pels regidors. Aquests oferiren com a lloc més còmode per a les reunions, que es pressentia serien molt nombroses, la mateixa Casa de la Ciutat, i exigiren que es fessin a la tarda, ja que el matí l'havien de destinar als afers del municipi. El rector accedí de canviar l'hora, però no pas de lloc, malgrat que l'altra part designaria, alternativament, el domicili d'algun dels regidors, el de l'arxiprest, i fins i tot el del Dr. Padró, tinent de Corregidor, parent del rector. Llavors, en notar que se li discutia el dret de designar el lloc de les reunions, el rector Llauder va explotar, mostrant el seu enuig i trencant tota possibilitat de diàleg, escrivint el 16 d'aquell mes de desembre el següent volant:

A los señores Archipreste y Canónigos de Villabertrán, B.L.M. el Dr. Francisco Llauder, Rector de Mataró y dice: Que conoce el ánimo de Vms. que es provocarle, y no obstante que tiene sobrado punto y ardor para hacerles comprender su mal modo y poquísima atención, resuelve unicamente decirles (atendiendo a su Estado) que, en atención a no haber querido admitir el puesto les señaló, y que debía señalarles, no quiere ahora asistir a ninguno. Dios les guarde muchos años (43).

Naturalment, el referit desatent i aspre besamans va ofendre intensament els regidors mataronins i els canonges de Vilabertran i, a més a més de frustrar qualsevol conciliàbul, va originar els escrits i publicacions d'uns i altres, per justificar cadascú la seva conducta, que despertaria l'aprovació o el rebuig dels mataronins d'aleshores, segons quin fos el seu criteri, per motiu de l'intent de convertir en col·legiata la parròquia de la seva ciutat.

EPÍLEG.

Fins que l'any 1754 el Dr. Llauder no va deixar la rectoria de l'església de Mataró, va ser impossible somniar amb el fracassat projecte. Però, com a prova que a Mataró el desig d'una col.legiata havia arrelat, cal observar que, en aquell mateix any 1754, vint-

i-cinc anys després del naufragi de les negociacions amb els de Vilabertran, l'ajuntament mataroní, aprofitant de trobar-se vacant la rectoria, ac-ceptaria de persistir en l'intent i, més tard, encara aniria més lluny, en decidir que seria més convenient que unir-se amb Vilabertran erigir, amb els rèdits de l'església i de la rectoria, una col.legiata pròpia, tenint per això, diverses reunions. L'any 1755, en ser proveïda la vacant amb el nou rector, el Dr. Antoni Serch, va deixar-se la qüestió, que va ressuscitar encara en temps del rector Bernat Vilaseca (1772-1775), i va quedar enterrada definitivament l'any 1806 (44).

L'antiga abadia canonical agustiniana, secularitzada en el segle XVI, i convertida en col·legiata, regida per un arxiprest i onze canonges, que intentà, en el primer terç del segle divuit, el trasllat a Mataró, al·legava llavors, entre altres raons, que era convenient sortir de Vilabertran perquè era un lloc que envaïen molt sovint els francesos. El rector Llauder rebutjava la possibilitat d'una nova guerra amb els francesos perquè regnava Felip V, duc d'Anjou, i conseqüentment, afirmava, havien acabat, *por el estrecho vínculo entre las dos Coronas de España y Francia aquellos cuidados que motivaron las frecuentes invasiones que las armas de Francia hacían en tiempos de guerra en el Ampurdán* (45). Però, dissortadament, no era encara acabat aquell segle, quan l'any 1794 la col.legiata va ser saquejada pels francesos, iniciant la seva ruïna, que va completar-se amb l'extinció l'any 1835.

Pensem que les negociacions entre Mataró i els canonges de l'Empordà només tenen ara una valoració anecdòtica; davant les ruïnes, venturosament ja restaurades, de l'antiga abadia, i posterior col·legiata, els mataronins sols sentiran, potser, una mena de nostàlgia, com la que pot néixer del record d'una antiga amistat que va esdevenir-se impossible de perseverar.

Pot interessar-nos una mica més mirar aquella societat de començaments del mil set-cents. Aquelles converses, discòrdies i equívocs, ens permeten d'endevinar, per exemple, la desproporcionada estima que llavors es tenia dels privilegis, la remarcable estratificació de les col·lectivitats, l'aferrissada defensa de les preeminències, amb una predisposició a no deixar-se trepitjar, ni que fos per una nimietat, l'esplendor cercat per les cerimònies i l'anhel d'augmentar el rang del municipi, etc. etc.

Però, el que més cal destacar, és que les relacions d'aleshores establertes entre Mataró i els canonges de Vilabertran ens serveixen ara per recalcar l'enorme atracció que la ciutat de Mataró exercia respecte als residents de qualsevol indret de Catalunya, i també el seu creixement extraordinari i la seguretat d'un confortable futur. Poder ara llegir els elogis que llavors van fer-se de la població i dels seus habitants, destacant especialment la perseverança dels mataronins pel treball i la seva dedicació al comerç, tant per terra com per mar, és un bon al·licient.

Copiem de la *Narración Verdadera* (46) la següent descripció: *En vista del bello sitio y numerosa población de Mataró, su amena y fértil campiña, y de las altas esperanzas que de sus crezes podían concebirse con la continuación de ambos comercios, marítimo y terrestre, a los quales se veían aplicados, con infatigable tesón, los vivaces y fuertes ánimos de sus moradores...* En percebre i judicar tots aquests antecedents i particularitats, els canonges de Vilabertran van mostrar-se ben propicis a anar a Mataró, desemparant la capella dels Rocabertí i les tombes dels antics abats, i abandonar el notable temple, l'admirable claustre, el palau abacial... Tot ho canviaven per l'atractiu que aleshores oferia la pròspera ciutat del Maresme.

És un exemple més, indicatiu de la importància que Mataró va assolir en el context de les altres viles i ciutats de Catalunya, en un període prominent, destacadíssim, de la seva història.

Antoni Martí i Coll

NOTES.

1.- *Canónica manifestación de los justos motivos por los quales el Dr. en ambos Derechos Francisco Llauder, presbytero y rector de la Iglesia Parroquial de la Ciudad de Mataró, se ha negado a concurrir en las Conferencias de la ideada translación de la Colegiata de Villabertrán, del Obispado de Gerona, a dicha Parroquial; y de los prejuyzios que a esta, a los actuales Residentes, y a los Vezinos de aquella Ciudad se avian de seguir de dicha translación, unión y supresión de la Retoria de dicha Iglesia.* Barcelona, Impremta de Maria Martí, 1730.

2.- *Narración verdadera de quanto ha passado entre el Ilustre Archipreste y Cabildo de la Insigne Colegiata de S. Maria de Villabertrán, y el Ilustre Ayuntamiento y Regidores de la Ciudad de Mataró, con el Reverendo Dotor Francisco Llauder, presbytero y retor de la Iglesia Parroquial de dicha Ciudad, desde que se empeçó la idea de trasladarse a dicha Iglesia Parroquial la de la referida Insigne Colegiata; en público manifiesto de los justos atentos procederes del Archipreste, Cabildo y Ayuntamiento, y de los excesos de dicho retor, en desengaño de los ilucinados con la Canónica Manifestación, que intempestivamente dió a luz pública dicho Retor.* Barcelona, Impremta de Maria Martí, 1730.

3.- *Canónica Manifestación*, p. 12 i 13 (núms. 29, 32 i 33), *aparente esplendor del Cabildo, imaginario lustre, aparente pretexto.*

4.- *Narración Verdadera*, p. 6 (núm. 4) *En atención a que muchas veces se ha hablado sin fundamento en la Ciudad de Mataró y en Villabertrán de la traslación de esta Iglesia Colegiata.* Començament de la proposta per escrit feta l'any 1728.

5.- *Id.*, p. 7.

6.- *Id.*, p. 30 (núm. 55).

7.- *Id.*, p. 42 (núm. 87).

8.- *Id.*, p. 7.

9.- *Memorial del Rector Folquer.* A *FULLS del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 1, abril 1978.

10.- Al·legacions presentades per la ciutat de Barcelona el 26 de juny de 1705, p. 8, 9 i 11 (núms. 19 i 23).

11.- *Narración verdadera*, Pl. 9.

12.- *Id.*, p. 7.

13.- *Id.*, p. 5.

14.- *Id.*, p. 12.

15.- *Id.*, p. 6.

16.- *Memorial del Rector Folquer, op. cit.*

17.- *Narración verdadera*, p. 7 i 8.

18.- *Canónica Manifestación*, p. 5 i 6 (núm. 11).

19.- *Narración verdadera*, p. 11 i 12 (núm. 9).

20.- *Id.*, p. 31 (núm. 55).

21.- *Id.*, p. 27 (núm. 44).

22.- *Id.*, p. 43 (núm. 91), 46 (núm. 102).

23.- *Id.*, p. 40 i 41 (núm. 78).

24.- *Canónica Manifestación*, p. 18 (núm. 48).

25.- *Id.*, p. 16 (núm. 42).

26.- *Narración verdadera*, p. 43 (núm. 92).

27.- *Id.*, p. 48 a 50 (núms. 115 a 126). Vegeu també SALICRÚ i LLUCH, Roser. *El Directori del Pàrrocho de Damià Sumalla* a *FULLS del Museu-Arxiu de Santa Maria*, núm. 30, gener 1988. El rector Llauder, per la concòrdia de l'any 1754, regularia també les funcions de dos oïdors de comptes i dos arxivers, semblantment a la proposta dels de Vilabertran, p. 31.

28.- *Canónica Manifestación*, p. 11 i 12 (núms. 28 i 29), p. 45 (núm. 100). *Narración Verdadera*, p. 51 (núm. 130). Vegeu també SALICRÚ i LLUCH, Roser. *El Directori del Pàrrocho de Damià Sumalla, Op. cit.*

29.- *Narración verdadera*, p. 46 i 47 (núms. 101 i 102).

30.- *Id.*, p. 41 (núms. 82, 83 i 94); Pl. 42 (núms. 85 i 86).

31.- *Id.*, p. 46 (núms. 103 i 104).

32.- *Id.*, p. 47 (núm. 106).

33.- *Canónica Manifestación*, p. 18 (núm. 46).

34.- *Narración Verdadera*, p. 51 (núm. 130).

35.- *En atención a que la Ciudad, hoy en dia y siempre, ha tenido el derecho de admitir o excluir de la concurrencia en el funeral a los dichos Residentes de admisión, de suerte que estos tienen obligación de pedir dicha concurrencia al Ayuntamiento de dicha Ciudad, parece bien y se conviene a que tenga el derecho absoluto de presentar siete de los referidos Títulos de admisiones a los hijos oriundos de dentro dicha Ciudad y su Término. Narración Verdadera*, p. 52.

36.- *Narración verdadera*, p. 51 a 53. Capítols 66 a 73 de l'exposició sumària (*apuntamiento*), confeccionada per la translació de la col·legiata.

37.- *Narración verdadera*, p. 8.

38.- *Id.*, p. 9 i 10 (núm. 6).

39.- *Id.*, p. 10 (núm. 7).

40.- *Id.*, p. 13 (núm. 13).

41.- *Id.*, p. 25 i 26 (núms. 37 a 40).

42.- *Id.*, p. 28 (núms. 46 i 47).

43.- *Id.*, p. 30 (núm. 52).

44.- FERRER i CLARIANA, Lluís. *Santa Maria de Mataró*. Vol. II, p. 168 a 170. Mataró, 1971.

45.- *Canónica Manifestación*, p. 11 (núm. 25).

46.- *Narración Verdadera*, p. 5.

L'educació física s'incorpora als programes educatius de les principals escoles o col·legis durant la segona meitat del segle XIX.

La importància de l'educació física i la gimnàstica en el *currículum* del mataroní col·legi de Valldemia ve reflectida en els butlletins de la institució, tal com ha estudiat Montserrat Gurrera i Lluch, llicenciada en Pedagogia, que a més documenta que l'any 1865 ja existia el gimnàs al col·legi de Santa Anna.

L'EDUCACIÓ FÍSICA ALS PRIMERS BUTLLETINS DEL COL·LEGI VALLDEMIA (1868-1872)

INTRODUCCIÓ.

En el *Boletín del Colegio Valldemia* (1) hem trobat unes referències que ens permeten d'apreciar la importància que l'educació física tenia per als fundadors i els gestors del col·legi de cara a l'educació integral dels nois.

FUNDACIÓ DEL COL·LEGI VALLDEMIA.

L'any 1855 es fundà el *Colegio Cataluña*, que poc després (2) ja es coneixia com *Valldemia*, cognom del seu primer director i cofundador, el Dr. Hermenegildo Coll de Valldemia.

Els altres fundadors del col·legi van ser Ramon de Cuspinera i Pelegrí Ferrer. Tots tres es coneixien de feia anys i havien compartit moltes coses. Cap dels tres era fill de Mataró, però tots van estudiar al col·legi de Santa Anna de la nostra ciutat, i també tots van iniciar els estudis per ingressar a l'orde escolàpia. Coll de Valldemia hi va professor el 1826.

Els successos de 1835 van portar-los a exclaustrar-se, i se'n van anar a Cuba, on, junts, van fundar diversos col·legis calassancis (3).

Quan al cap de vint anys tornen a Catalunya, veuen el desencisador panorama de l'ensenyament (4) i projecten un col·legi com els que han vist funcionar a l'estranger (5), i que, a més, fos un exemple de renovació escolar. El van concebre com a internat, i els seus principals objectius eren difondre les ciències i les lletres a partir d'un ideari religiós fonamentat en el catolicisme, que textualment referien dient: *no solo enseñar todos los ramos de primera y segunda clase, ..., ilustrando perfectamente la inteligencia de los niños, sino también cultivar con esmero su corazón y sus modales por medio de la Religión, de la moralidad y de la educación física y social, con el fin de formarlos hombres religiosos, probos, sanos y cultos.* (6)

Van pensar que el lloc més adient per a ubicar-lo era Mataró (7), i van construir el col·legi (una vegada obtingut el permís municipal el 22 de juny de 1855) als afores de la ciutat, a l'horta de mossèn Albes (8). Comptava amb l'edifici de l'acadèmia, la casa del director, un gran pati amb diferents seccions, i una petita casa per al pagès, al fons del terreny.

Abans d'obrir l'escola, es va distribuir per moltes poblacions de Catalunya i d'Espanya un prospecte amb les característiques del col·legi, nivells que s'impartirien (primera i segona ensenyança, ampliades amb assignatures de guarniment, estudis comercials, etc.), i referències dels diferents apartats de l'ensenyament que es faria... Es pretenia donar a conèixer l'escola i captar possibles alumnes procedents de les classes altes vinguts d'arreu (fins i tot de l'estranger, tant d'Europa, com de l'Amèrica Llatina).

Pel que fa al claustre de professors, estava format per un nucli de personalitats, de gran relleu cultural a l'època, entre els quals destaquen

— 3 —

ternales amonestaciones, se les conduce pacífica y agradablemente por el recto sendero de la virtud y del saber.

Tales son los datos que acerca de este Colegio hemos creido oportuno dar al público para ilustrar el criterio de aquellas personas á quienes no les es posible visitarlo, debiendo tan solo añadir que á pesar de lo exactos y verídicos que hemos procurado ser en nuestro relato, hemos de suscribir á la opinion de algunas personas notables, es á saber, que por muy lisonjero que sea el concepto que se forme de este Establecimiento, no se le conoce ni se le juzga tal cual es hasta que se le visita.

CUADRO DEL PERSONAL DEL COLEGIO DE VALLDEMÍA.

Direccion.

DIRECTOR GENERAL	Dr. D. Hermenegildo Coll de Valldemia, Pbro.
DIRECTOR 2.°	D. Pelegrin Ferrer.
VICE-DIRECTOR	Dr. D. Terencio Thos y Codina.

Inspeccion.

INSPECTORES	D. Francisco de Asis Gali, Pbro. D. Pedro Masslá. D. Juan Proubasta.

Profesorado.

1.ª ENSEÑANZA.

Asignaturas.	*Profesores.*
Lectura.	D. Vicente Deulofeu.
Escritura.	D. José Serrano.
Caligrafia.	D. Vicente Deulofeu.
Catecismo.	D. José Serrano.
Gramática castellana. 1.ª clase.	D. José Serrano.
Gramática castellana. 2.ª clase.	D. Pedro Franquesa.
Aritmética. 1.ª clase.	D. José Serrano.
Aritmética. 2.ª clase.	D. José M.ª Pellicer y Pages.
Geografia.	D. Jose M.ª Pellicer y Pagés.

2.ª ENSEÑANZA.

Gramática castellana.	D. Jose Nuri, Pbro.
Latin. 1.º curso.	D. José Nuri, Pbro.
Latin. 2.º curso.	D. Jose M.ª Pellicer y Pages.
Latin. 3.º curso.	D. Pedro Massiá.
Latin. 4.º curso.	D. Ramon Cuspinera.
Clásicos latinos y castellanos.	D. Ramon Cuspinera.
Retórica y Poética.	D. Pedro Massiá.
Religion é historia sagrada.	D. José Nuri, Pbro.
Geografia.	D. Francisco de Asis Gali, Pbro.
Historia universal.	D. Francisco de Asis Gali, Pbro.
Historia de España.	D. Francisco de Asis Gali, Pbro.
Ética.	Dr. D. Jose Fornells, Pbro.
Lógica.	Dr. D. Jose Fornells, Pbro.
Aritmética y Álgebra.	D. Juan Proubasta.
Geometria y Trigonometria.	D. Juan Proubasta.
Física y Química.	D. Buenaventura Ramentol.
Historia natural.	D. Buenaventura Ramentol.
Fisiologia é Higiene.	D. Buenaventura Ramentol.

Bibliografia.	Dr. D. Terencio Thós y Codina.

ESTUDIOS COMERCIALES.

Calculo mercantil y Teneduria de libros.	D. Juan Proubasta.
Geografia y Estadistica comercial.	D. Francisco de Asis Gali, Pbro.
Economia politica.	Dr. D. Terencio Thos y Codina.
Ejercicios prácticos de contabilidad y de negociaciones y giros mercantiles.	D. Juan Proubasta.
Historia del Comercio. Teoria de los contratos segun el derecho civil y el mercantil.	Dr. D. Terencio Thos y Codina.

IDIOMAS.

Francés.	D. Pedro Franquesa.
Italiano.	D. José M.ª Pellicer y Pages.
Inglés.	D. Pedro Massiá.

ESTUDIOS ARTÍSTICOS.

Solfeo.	D. Jose M.ª Pellicer y Pages.
Piano.	D. Jose Garcia Robles.
Dibujo y Pintura.	D. Jose Garcia.
Dibujo lineal.	D. Juan Proubasta.

ESTUDIOS PLÁSTICOS.

Gimnástica.	D. Juan Sierra.
Equitacion.	D. Emilio Coca y Collado.

SECRETARIO	D. José M.ª Pellicer y Pages.
MÉDICOS	D. Francisco Martí y D. Antonio Malgá, homeópata.
PRACTICANTE DE MEDICINA	D. Francisco Juani.

Prefectos.

1.º D. Matias Martin Cruz.
2.º D. Buenaventura Sevilla.
3.º D. Joaquin Gibernau.

Los infrascritos alumnos del Colegio de Valldemia, en el momento de terminar en el sus estudios, acuerdan reunirse anualmente en su recinto al final del curso escolar, al objeto de dar una muestra de adhesion viva y constante á una Institucion con la que les unen lazos tan intimos de amor y gratitud, á la vez que para estrechar entre los mismos los vínculos de amistad y compañerismo, y para perpetuar y fortalecer las tradiciones religiosas, científicas y sociales en que han sido formados.

Asimismo resuelven invitar á todos los antiguos discipulos de este Establecimiento á que suscriban este acuerdo, sometiéndolo á la aprobacion de su digno y respetable Director.

Colegio de Valldemia (Mataró) 1 de junio de 1869.

Emilio Vidal y Torrents.—Valentin Marin y Carbonell.—Ramon Roura y Owen.—Ramon Fernandez y Garcia.—Rosendo Macaya.—Eduardo Mercader y Sacanella.—José Bofill y Martorell.—Ignacio Bas.—Baltasar de Bruguera.—Arturo Corbella.—Pelayo de Miquelerena.—Emilio de Sisternes.—Fernando Tresserra y Thompson.—Roberto de Bruguera.—Ernesto de Sisternes.—Ignacio Llarena.—Pedro Compañó.—Mariano Jose Vicens.

Acepto con íntima satisfaccion y aplaudo el propósito de los firmantes de venir un dia del año á reunirse con los demás antiguos alumnos, sinceramente adheridos á nuestros principios, en este Colegio, en que nacieron á la vida intelectual, y en donde Directores y Profesores les aguardan, ansiosos de complacerse en el bello espectáculo de tantos corazones atraidos de largas distancias por el impulso de las mas tiernas simpatías y del mas puro compañerismo hácia los que fueron sus condiscípulos, y del mas vivo afecto y noble gratitud hácia los que les d[illegible]eron en sus estudios. Congreso de recuerdos y de gratas emociones, sera[illegible]te que para coronar los resultados de los Exámenes académicos y partic[illegible]ares del Colegio, se fija para el dia 16 de julio de cada año, en el cual, a[illegible] más de la fiesta científica, literaria y artística, se celebrará la de la Patrona de la Casa, Nuestra Señora de la Luz, con motivo de la festividad de la Vírgen del Cármen; con cuyo acto de religiosidad esperamos no confiar [illegible]os afectos de ese dia á la volubilidad de un origen ciego y de un fin mezquino y pobre, sino darles la plenitud y solidez de la verdad, que, teniendo por origen y por término á Dios, asegura su duracion y permanencia.

Hermenegildo Coll de Valldemia, Pbro.

16 de julio de 1869.

Segun el Reglamento del Colegio las vacaciones generales empiezan el 20 de julio y terminan el 31 de agosto. Cediendo, no obstante, á las reiteradas instancias de algunos señores padres y encargados, la Direccion ha tolerado, aunque con pesar, que algunos alumnos saliesen antes del término prefijado ó se retrasasen algunos dias mas, entregándose en este punto al celo y buen criterio de los mismos jefes de familia. Mas como por parte de los que solicitan tales gracias no es raro que al cabo de algunos dias se produzcan quejas por la infraccion del Reglamento en este punto, así como para evitar el mal ejemplo que con esto cunde, la Direccion se dirige á todos los señores padres y encargados rogándoles encarecidamente que secunden su entereza y que, por la consideracion que le merecen sus instancias, no la pongan en el sensible caso de hacer tales concesiones o en el mas sensible de desairarles, en tanto que acuerda restablecer en todo su vigor el Reglamento en bien de los alumnos y de sus propias familias.

Copiamos del *Diario de Barcelona* del dia 4 de abril lo que sigue:

«Hemos recibido el número 2.º del *Boletin del Colegio de Valldemia* dado á luz el 28 del finido marzo en Mataro, donde se halla situado tan acreditado Establecimiento de educacion. Este *Boletin* se publica cuatro veces al año, esto es, al principio del año escolar, por Navidad, por Pascua de Resurreccion y al fin del curso, y el número que tenemos á la vista además de un grabado que representa con toda exactitud el establecimiento, y de las condiciones para la admision de alumnos internos, contiene un importante artículo dedicado á desarrollar los principios en que está basada la enseñanza general que se da en el Colegio; el programa de la academia dada el dia 8 de febrero, lunes de Carnaval, publicado para que las familias de los colegiales sepan la espansiva animacion que reinó entre ellos, y finalmente un estado de las materias que han visto y de los ejercicios en que se han ocupado los alumnos en el segundo trimestre del pre-

Terenci Thos i Codina, Josep M. Pellicer i Pagès, i Josep Fornells i Mora.

Al cap de tretze anys de la fundació de l'escola, el 1868, surt el primer número del *Boletín del Colegio Valldemia* com a òrgan de comunicació entre el col·legi i les famílies, i que va ser el primer d'Espanya (9).

Els Germans Maristes es feren càrrec del col·legi el juliol de 1888.

LA PUBLICACIÓ ESCOLAR *BOLETÍN DEL COLEGIO VALLDEMIA*.

El títol de la publicació era *Boletín del colegio de Valldemía* amb el subtítol *Situado junto a la ciudad de Mataró, provincia de Barcelona*.

Comença a publicar-se el 25 de desembre de 1868, amb una periodicitat trimestral, que passa a ser anual a partir de 1878, essent el darrer número d'aquesta primera època el que correspon al 5 de setembre de 1888.

Tenia quatre pàgines a dues columnes i en la seva capçalera figurava un gravat amb la vista panoràmica del col·legi. El seu format era de 40 x 27 cm. Era escrit en castellà i s'imprimia a la impremta del *Diario de Barcelona*. Terenci Thos i Codina, professor de l'escola, n'era el director.

Com ja hem dit, aquest és segurament el primer butlletí de caràcter escolar editat al país. Tenia per objectiu comunicar el col·legi amb les famílies, informant de la institució, dels serveis que oferia, i de la seva excel·lència. Transcrivim tot seguit el que manifesta Francesc Costa i Oller sobre la publicació.

Els articles es referien als aspectes cabdals del funcionament de l'entitat: professors, assignatures, programes d'estudi, condicions de l'internat, mesures disciplinàries, activitat religiosa, esportiva, festes, i d'altres.

En els editorials es reflectien les preocupacions pedagògiques del moment, centrades en l'actitud estatal de fiscalitzar l'educació. El butlletí engega una campanya contra l'ensenyament públic estatal, i defensa l'ensenyament lliure i catòlic. En aquest sentit demanen a l'administració que reprimeixi les manifestacions contràries al dogma a l'escola pública o privada ..., i arriba a afirmar que ***la instrucción pública es el paganismo y el racionalismo esclavizando los espíritus en tanto que la instrucción privada es la libertad y la salvación de las almas al amparo del cristianismo.***

L'EDUCACIÓ FÍSICA EN ELS PROSPECTES DEL COL·LEGI.

Si suposem que el *currículum* vigent el 1868 és el que trobem en el prospecte del col·legi de 1861 (10), hi trobem concretament que dedica tot un apartat a l'Educació Física (11); a més, a manera d'apèndix, hi ha la ressenya publicada per la premsa de Madrid sobre l'escola, que també en parla (12).

En el prospecte, l'educació física va lligada estretament amb els objectius del col·legi, amb el seu projecte d'home i, en definitiva, amb les seves fites educatives. Tot això es veu reflectit en el *currículum* que es portava a terme i la seva metodologia. Per tal de no perdre cap detall sobre aquest punt, creiem interessant de transcriure tot el que figura en aquest apartat.

AÑO I. — N.º 1. Mataró 25 de diciembre de 1868. AÑO XIV DEL COLEGIO.

BOLETIN

DEL

COLEGIO DE VALLDEMÍA

SITUADO JUNTO A LA CIUDAD DE MATARÓ, PROVINCIA DE BARCELONA,

Á 28 KILÓMETROS DE LA CAPITAL, POR EL FERRO-CARRIL DEL LITORAL Á FRANCIA.

Este periódico se publica cuatro veces al año: al principio del año escolar, por Navidad, por la Pascua de Resurreccion y al fin del curso.

Capçalera de la publicació *Boletín del Colegio de Valldemia*. Any 1, núm. 1. Mataró, 25 de desembre de 1868.

Al home se le ofrece un mundo lleno de obstáculos que para el bienestar de su vida necesita vencer, y para ello conviene ejercitar sus fuerzas, adiestrarle en los movimentos, y darle la maña y astucia que le negó la naturaleza,... Sería propio de muelles sibaritas dejarse vencer por la inacción y la debilidad, que en una educación atrasada pueden parecer bien en una niña, nunca en un hombre, que, cualquiera que sea su rango, debe mostrar en muchos incidentes de la vida, el carácter e intrepidez de aquel que recibió de Dios esta orden «enseñoreaos de la tierra, y dominad a los peces del mar y a las aves del cielo, y a todos los animales que se mueven sobre la tierra» (Génesis, cap. 1, v. 28). Ejercicios fuertes, pero con prudencia manejados dan, pues, a nuestros alumnos destreza, agilidad y energía para llenar mejor las condiciones de su destino, al paso que escudan su salud, y, cortada la pozoña del vicio, hasta les prolongan la vida. Hacemos al menos cuanto está de nuestra parte, para que alcancen el término de la sabiduría que se reduce a gozar de un ***entendimiento sano en un cuerpo sano****; a cuyo fin, además de un escrupuloso cuidado sobre sus costumbres, les proporcionamos la gimnástica según los principios de Amorós* (13) *y equitación, cuyos ejercicios son siempre presididos por uno de los prefectos, para evitar todo lance desagradable.*

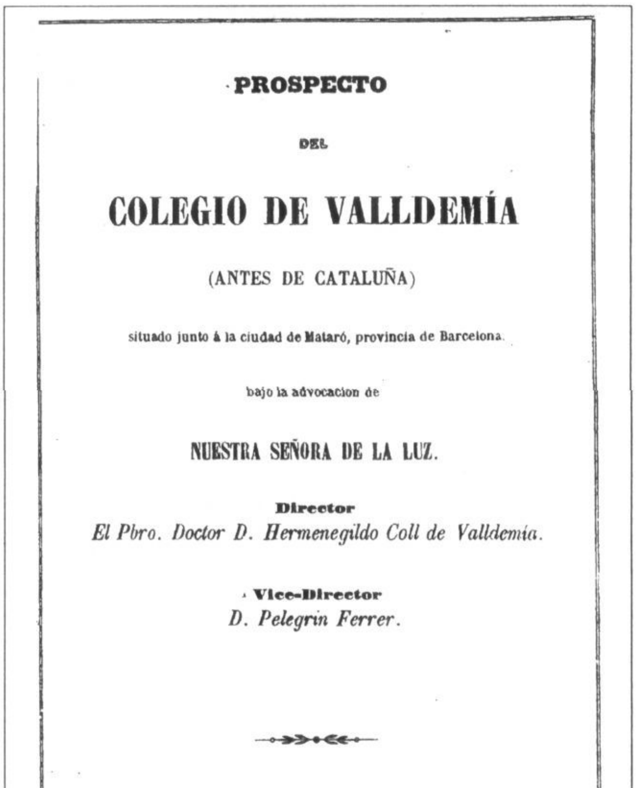

PROSPECTO

DEL

COLEGIO DE VALLDEMÍA

(ANTES DE CATALUÑA)

situado junto á la ciudad de Mataró, provincia de Barcelona.

bajo la advocacion de

NUESTRA SEÑORA DE LA LUZ.

Director

El Pbro. Doctor D. Hermenegildo Coll de Valldemia.

Vice-Director

D. Pelegrin Ferrer.

MATARÓ: Imprenta de José Abadal.

1861.

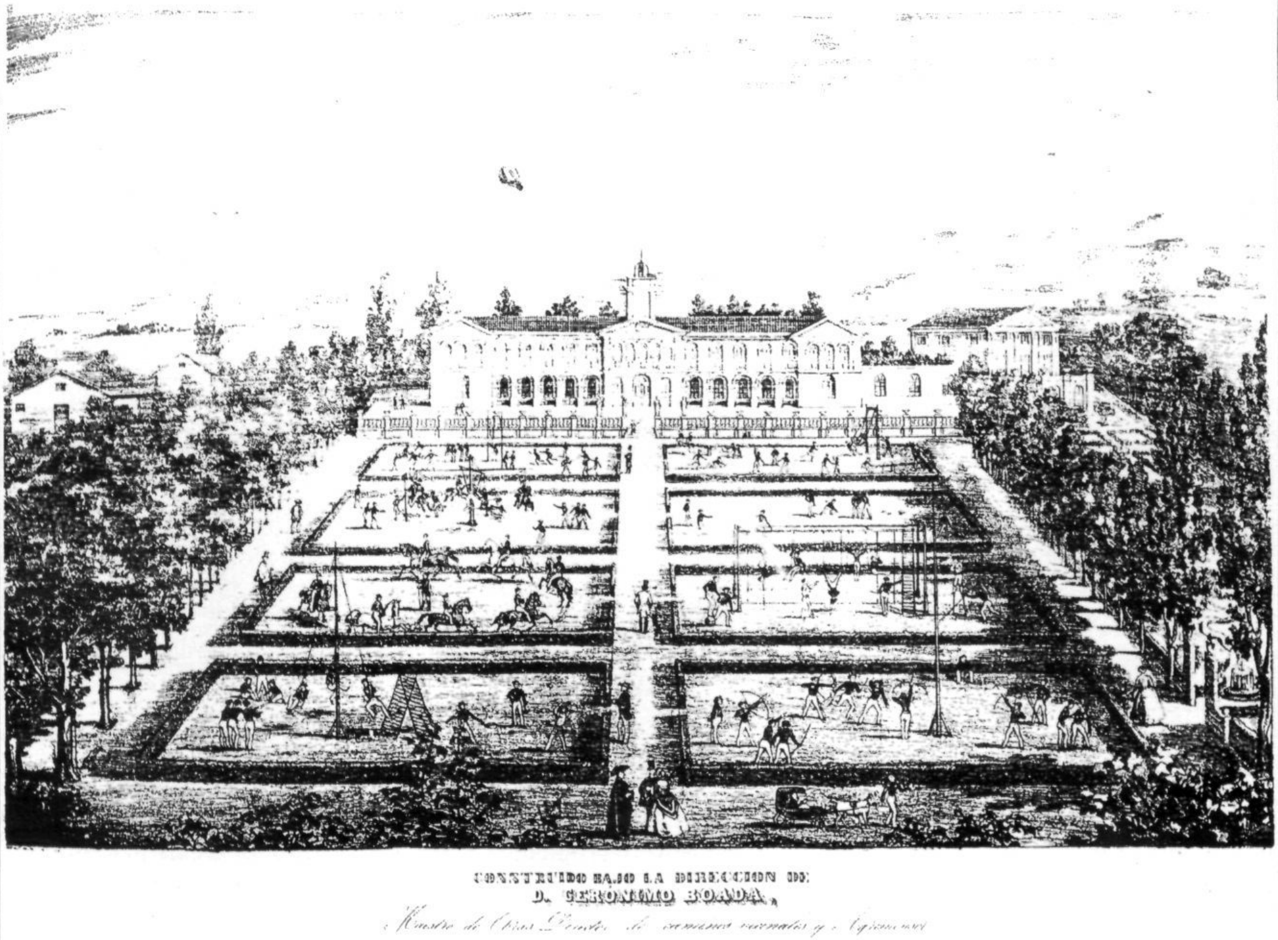

Gravat del col.legi de Valldemia inclòs al prospecte del col.legi de l'any 1857. S'hi observen els vuit espais de gimnàstica, equitació i jocs al pati.

Las ventajas de estos ramos están de tal manera al alcance de todos, que creemos innecesario ocuparnos en desvanecer las apreensiones de nadie: basta que se consideren anecsos a toda buena educación, para que los admitamos en nuestro plan de enseñanza. (14)

També voldríem destacar que dins del reglament del personal del col·legi, quan es fa referència a les condicions d'admissió, entre els utensilis que han de portar els nois hi ha *un cinturón de gimnástica*, cosa que ens reforça la idea que la gimnàstica era practicada per tots els nois del centre.

Com ja hem dit, en la ressenya del col·legi publicada per la premsa de Madrid i que figura a manera d'apèndix en el prospecte del col·legi, també es parla de la part física. En general té un to més divulgatiu que l'anterior i completa la visió donada en el prospecte, barrejant-se aquí també tota la visió higienista de l'educació física. En concret, la referència és la següent:

Con un bienestar material, como se goza en el Colegio..., y con su comodidad y hasta elegancia, algunos presumirán que los niños se crían en él con demasiada delicadeza. Pero no es así: los mismos alumnos entregan su ropa sucia, formando su lista, y la reciben limpia, haciendo su recuento; se llevan y traen la ropa blanca de los comedores y sala del lavatorio, y cuidan con proligidad de lo que atañe a su persona, para que en los diferentes incidentes de la vida no se avergüencen de atender a sus cosas. Los ejercicios gimnásticos, la equitación y la declamación, que solo se dan en la hora de recreo, los vigorizan además y fortalecen de tal

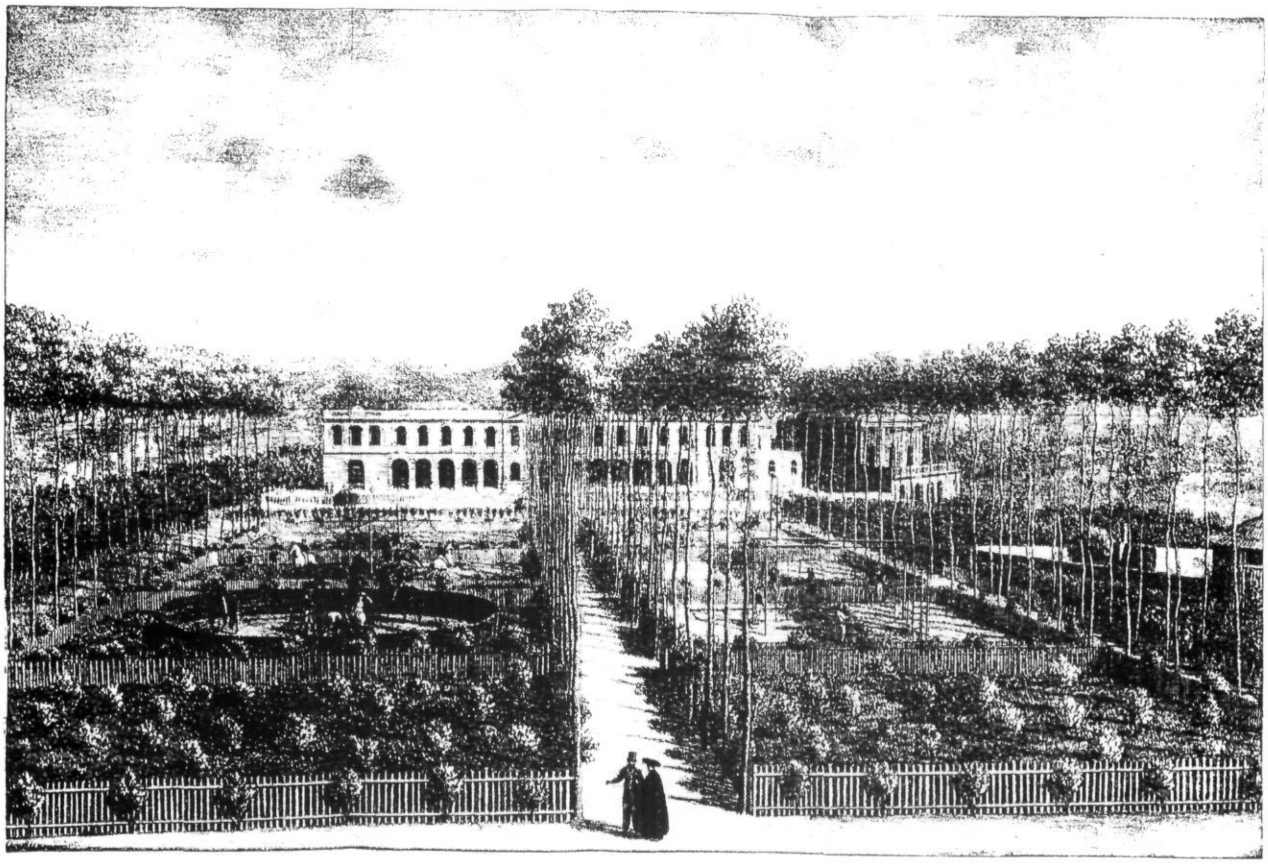

Gravat del col.legi de Valldemia dins del prospecte del col.legi de l'any 1861.

modo, que con el auxilio del buen temperamento y salubridad del sitio, se mantienen robustos y ágiles. Adquieren en su estudio ordenado y amenizado, porque las clases no duran más que una hora corta, y cada una en diferente local y con distinto profesor, procurando intercalar lo serio con lo ligero, pero esto llevado con mucha constancia; adquieren, digo, hábitos de trabajo que difícilmente abandonarán en lo sucesivo; y esto solo es un patrimonio para la vida. Contribuye también a la energía de su carácter el método en los alimentos, y el del descanso, que es acomodado a las edades, suficiente, pero no excesivo.

Si bien es verdad, pues, que viven como vivirán en una familia acomodada; no por esto se pierde de vista su actividad, que es una de las partes más importantes para completar al hombre. El enfermo no puede estar mejor cuidado. (15)

REFERÈNCIES CONCRETES A L'EDUCACIÓ FÍSICA EN LA PUBLICACIÓ DEL COL·LEGI VALLDEMIA.

Els primers números del *Boletín del Colegio Valldemia*, en concret els dels anys 1868 fins al 1872, programen l'educació física a diferents nivells

- dins del plantejament global de l'educació a l'escola.
- quan parlen de la salut i la higiene.
- materialitzant-ho dins del *currículum* escolar (mitjans, temps que s'hi dedica, programació, etc.).

Podem observar que l'educació física entra dins del plantejament general de l'escola per diversos punts, que van sortint en la seqüència dels exemplars consultats, i concretament:

– En les condicions per a l'admissió d'alumnes, que figuren a l'encapçalament de tots els butlletins, s'hi afirma que l'alumne té dret a dedicar-se a totes les branques de la instrucció, i entre les quals s'anomena la física, cosa que es va repetint en tots els números de la publicació que hem estudiat.

– En l'afirmació que l'ensenyament abarca l'home sencer, que abraça en el seu conjunt la religió i les ciències, les lletres i les arts, la cultura de l'esperit i la del cos. (Butlletins núms. 1, 5, 7 i 11).

– En destacar la importància d'interrompre la monotonia de les tasques escolars amb *amenos esparcimientos* (entre els quals figurarien els exercicis físics) i que, segons diu el primer dels butlletins, distraurien l'atenció d'altres treballs més feixucs, ja sigui disminuint la tensió de les facultats intel·lectuals, o equilibrant-les amb les forces físiques, o refrescant la imaginació i el sentiment; predisposant així l'esperit cansat per reprendre amb més energia els estudis que s'havien interromput. (Butlletí núm. 1).

– En esmentar els jocs, els exercicis de gimnàstica i d'equitació, que són presos com a *exercicis plàstics,* i que es feien a l'hora del pati. L'esbarjo era considerat com una de les activitats importants de l'escola, a part del treball i la instrucció, i queda en el mateix bloc de *las prácticas piadosas, sueño, alimentación, recreo, y demás atenciones de la vida.* (Butlletins núms. 3 i 5).

– Quan s'indica que la gimnàstica i l'equitació estan incloses en la quota que es paga cada mes. (Butlletins núms. 3, 7 i 13).

– Quan es manifesta que les passejades a cavall dels diumenges són, en alguns casos, recompenses per bons comportaments tinguts durant la setmana. (Butlletí núm. 3).

– En la descripció de l'escola es parla en especial del parc i es remet al gravat que figura a l'inici de la publicació. Es veu que està dividit en vuit grans quadres; en un hi ha el pòrtic de gimnàstica; en un altre, el picador; altres són ocupats per diferents classes de jocs i un altre incorpora el jardí botànic. De les quatre hectàrees que té la finca, una bona part està dedicada a parc, i també hi ha una horta. (Butlletins núms. 3, 7 i 13).

– El diari de l'època *El Cronista* (16), parlant del col·legi i de les escoles que el seu director ha anat a visitar a l'estranger per tal de fundar Valldemia (Estats Units, Anglaterra, Alemanya i França), destaca que un punt important que té l'establiment és que vetlla pel desenvolupament físic dels seus alumnes, propiciat per l'edifici i els serveis que aquest ofereix. (Butlletí núm. 2).

També tenim referències a la positiva valoració que la publicació fa de tots els aspectes que estan relacionats amb la salut i la higiene (tant del cos, com de tot el que envolta l'alumne).

– En la descripció de l'edifici es destaca que està situat en el lloc més higiènic i *deliciós* de la ciutat, i que aquesta és sana i bonica. També en valora la seva ventilació. (Butlletins núms. 3, 7 i 13).

– Pel que fa al règim de vida que porten els nois, diu que els fa conservar la salut i desenvolupar les seves forces, ja que porten una vida laboriosa i metòdica: matinen, fan exercicis corporals de gimnàstica i equitació, fan un descans proporcional, i el seu règim alimentari és sa, nutritiu i divers. (Butlletins núms. 3, 7 i 13).

– L'assignatura de *fisiología y higiene* figurava dins les matèries obligatòries del *currículum* dels alumnes i se n'examinaven. (A tots els butlletins).

Pel que fa a la materialització de l'educació física (tant en mitjans, com en temps que s'hi dedica en la programació escolar) hem trobat diverses referències que ens la concreten.

– Dels continguts de gimnàstica i equitació tenim constància que el març de 1869, quan encara faltava un trimestre per acabar el curs, s'havia fet:

De gimnàstica, exercicis preparatoris, marxes i salts, equilibris, exercicis en les paral·leles, escales, cordes, gronxador i trapezi. D'equitació, exercicis en el picador i passejades. (Butlletí núm. 11).

HORARIO GENERAL.

ESTACION DE INVIERNO.

DIAS LABORABLES.

SU DISTRIBUCION.	HORAS.
Mañana.	
Levantarse.	A las 5 y 30 m.
Lavatorio.	» 5 y 37 m.
Revista de policia.	» 5 y 45 m.
Rezo y canto religioso.	» 5 y 50 m.
Estudio.	» 6.
Misa.	» 6 y 30 m.
Clases.	» 7.
Desayuno.	» 8.
Estudio.	» 8 y 10 m.
Clases.	» 8 y 30 m.
Recreo en el parque, gimnasia, equitacion.	» 9 y 30 m.
Estudio.	» 10.
Clases.	» 11.
Tarde.	
Rezo y canto religioso.	» 12 y 1 m.
Comida.	» 12 y 6 m.
Descanso en los salones, comisiones de visita al señor Director.	» 12 y 45 m.
Clases de dibujo y de caligrafia.	» 1 y 15 m.
Clases de dibujo, caligrafia y música.	» 2.
Recreo en el parque, gimnasia, equitacion.	» 3.
Merienda.	» 4.
Estudio.	» 4 y 5 m.
Clases.	» 5.
Noche.	
Clases literarias alternando con las de Religion.	» 6.
Estudio.	» 7.
Rosario á la Virgen.	» 7 y 45 m.
Cena.	» 8 y 5 m.
Recreo.	» 8 y 30 m.
Acostarse.	» 9.

DIAS FESTIVOS.

HORAS.	SU DISTRIBUCION.
	Mañana.
A las 5 y 30 m.	Levantarse.
» 5 y 37 m.	Lavatorio.
» 6.	Revista de policia personal, de neceseres, estuches, pupitres, etc.
» 6 y 30 m.	Conversacion.
» 6 y 45 m.	Rezo y canto religioso.
» 7.	Clases recreativas.
» 8.	Desayuno.
» 8 y 10 m.	Misa con plática por el Sr. Director.
» 9.	Recreo en el parque, gimnasia, equitacion.
» 10.	Clases recreativas y estudio.
» 11.	Recreo en los salones, recepcion de visitas.
	Tarde.
» 12.	Rezo y canto religioso.
» 12 y 6 m.	Comida.
» 12 y 45 m.	Descanso en los salones, recepcion de visitas.
» 1 y 30 m.	Estudio.
» 2 y 30 m.	Conversacion en los salones, visitas.
» 3.	Salida á paseo.
» 5.	Merienda y descanso en los salones.
» 5 y 45 m.	Conferencias de educacion social y tertulia con el Sr. Director.
	Noche.
» 6 y 45 m.	Estudio.
» 7 y 45 m.	Rosario á la Virgen.
» 8 y 5 m.	Cena.
» 8 y 30 m.	Recreo.
» 9.	Acostarse.

Emili de Sisternes, alumne del col·legi de Valldemia l'any 1862. MASMM. Arxiu d'Imatges. Àlbum Valldemia 1860-1863.

– En el butlletí núm. 13 (juliol de 1872) la gimnàstica i l'equitació figuren com a exercicis plàstics, dels quals s'ha passat un examen com a activitat extra-acadèmica, i observem que les qualificacions han estat molt bones. També en la graella de resultats dels exàmens es veu que dels trenta-quatre alumnes que hi ha en el curs 1871-72, tots han passat dos exàmens de gimnàstica, mentre que només se n'han fet set d'equitació, fet indicatiu de què si bé la gimnàstica la feia tothom, l'equitació era practicada només per una minoria.

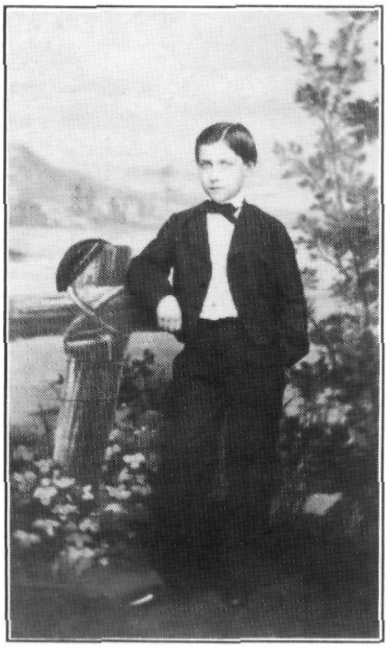

Manuel Girona, alumne del col·legi de Valldemia l'any 1862. MASMM. Arxiu d'Imatges. Àlbum Valldemia 1860-1863.

– Els jocs, i els exercicis de gimnàstica i d'equitació (presos com a exercicis plàstics) es feien a l'hora del pati, que en dies laborables era de dos quarts de deu a les deu del matí, i de tres a quatre de la tarda, i en els dies festius de nou a deu del matí (butlletins núms. 3 i 5). L'any 1871 hi ha un canvi important, no es fa equitació i, per tant, durant els esbarjos només es fa gimnàstica, i l'horari canvia; els dies laborables només hi ha un esbarjo de tres a quatre de la tarda i els dies festius es continua conservant el de nou a deu del matí amb gimnàstica. La gimnàstica i l'equitació són una activitat més dins de l'escola; no tenen despeses extra (butlletins núms. 11 i 13).

– La gimnàstica i l'equitació disposen de dos dels vuit espais específics en què està dividit el parc, el pòrtic de gimnàstica i el picador; a la resta d'espais hi ha altres diferents classes de jocs (butlletins núms. 3 i 7).

No podem pas pensar que el plantejament de l'educació física fet pel col·legi de Valldemia fos seguit per la generalitat dels col·legis o escoles de l'època. No hem d'oblidar que es tractava d'una escola privada, destinada a educar nois de classes benestants, pensada com a internat, i amb la relativa amplitud del programa educatiu que es podia oferir, per una banda, degut a la llei Moyano, i, per l'altra, considerant que el període estudiat entra de ple dins del sexenni revolucionari. A Valldemia no només es feia la primera ensenyança, sinó que a més es podien seguir la segona ensenyança, estudis comercials i un bon gruix d'assignatures extra-acadèmiques (que s'agrupaven en estudis preparatoris i complementaris, estudis artístics i exercicis físics).

Pel que podem veure en els prospectes i els butlletins del col·legi, l'educació física era un apartat important en l'educació dels seus alumnes, i es materialitzava en la gimnàstica i l'equitació, que dins dels estudis extra-acadèmics formaven el bloc anomenat d'*exercicis plàstics*. No podem oblidar tampoc que aquesta educació física estava complementada amb la seva visió higienista, i que es traduïa tant en la cura i els hàbits encaminats a la neteja i salut del cos, com en l'estudi de la fisiologia.

Com hem vist, i com a part important de l'educació dels nois, no es deixava a l'atzar cap dels components que formen part important del *currículum*. Aquests eren programats amb tots els detalls, tant en la part organitzativa, objectius, continguts (amb la seva progressió), activitats, metodologia, avaluació, com en tots els mitjans

per materialitzar-los, professorat especialitzat, espais i materials adequats, previsió dins l'horari, etc. A tot això cal afegir l'actitud que es tenia davant de l'educació física i que es volia transmetre als nois, no només amb les matèries i activitats que es programaven, sinó també amb els hàbits i actituds higièniques i saludables que es volien aconseguir amb els alumnes, futurs homes (17). En tot moment, en el seguit dels butlletins es veu clarament, tenien present que estaven formant una minoria selecta de nois, que si bé tenien i portarien una vida acomodada, no havien de descuidar tota una sèrie d'aspectes físics que els ajudarien (segons el col·legi) a superar entrebancs i situacions de la vida quotidiana.

I, per acabar, no podem deixar de banda que fer gimnàstica i equitació podia estar relacionat amb els criteris educatius dels *colleges* de la Gran Bretanya (que el fundador de Valldemia havia visitat), que començaven a introduir els esports a l'escola, amb objectius molt semblants als que expressen els butlletins del col·legi mataroní. Això vindria a evidenciar que en aquest aspecte (entre d'altres) el col·legi funcionava com els de l'estranger i que, per tant, no calia enviar els nois de famílies benestants a estudiar a fora.

L'EDUCACIÓ FÍSICA I L'ESPORT EN LA PREMSA LOCAL MATARONINA EN EL MATEIX PERÍODE.

Sobta que a les publicacions locals consultades del període 1868-72 (18) no figurin notícies importants sobre educació física o esport. Ni en les seccions de *Gacetilla* ni en les d'*Anuncis*, on seria més susceptible d'haver-hi informacions o notícies d'aquesta temàtica, no hi ha cap referència. L'única que ens podria aproximar al tema són els anuncis de *La Voz de Iluro* que hi ha sobre banys de mar, que surten durant tota l'època estival.

No obstant això, m'agradaria deixar constància de dues referències casuals que he trobat sobre gimnàstica i que, per tant, estan relacionades amb el tema.

La primera és que en la *Revista Mataronesa*, del 8 d'octubre de 1865, dins de la secció d'informacions generals referides a Mataró, parla que el col·legi de Santa Anna té un gimnàs *uno de los más bien montados que se han ofrecido a nuestra consideración, pudiendo trabajar en él simultáneamente multitud de niños, por la mucha variedad de sus aparatos*, però no hi ha cap més menció sobre el tema.

Darius Romeu, el futur baró de Viver, alumne del col·legi de Valldemia l'any 1862. MASMM. Arxiu d'Imatges. Àlbum Valldemia 1860-1863.

La segona referència és extreta de l'obra *Josep Garcia Oliver* de Francesc Costa, que reprodueix una pàgina de premsa local on s'anuncia que en el Teatre de Mataró, el diumenge 24 de gener de 1869, hi haurà l'actuació de *La compañía de acróbatas madrileños*, i entre els números que faran hi ha *los prodigios aéreos, las pirámides humanas, la lira (ejercicio gimnástico y de difícil ejecución.*

Montserrat Gurrera i Lluch

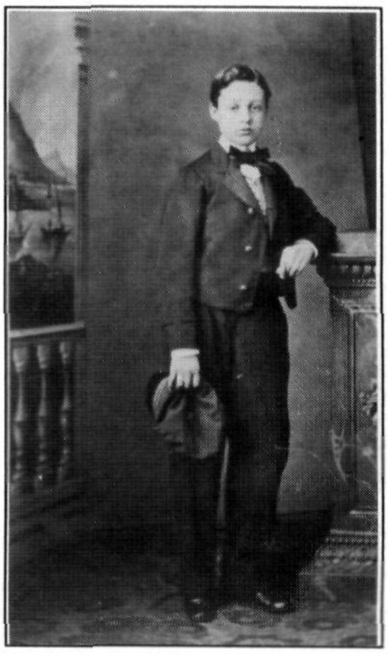

Eusebi Güell, alumne del col·legi de Valldemia l'any 1862. MASMM. Arxiu d'Imatges. Àlbum Valldemia 1860-1863.

NOTES.

1.- El *Boletín del Colegio Valldemía* es va publicar des del desembre de 1868 fins al juny de 1888. Molt probablement el col·legi Valldemia va ser el primer centre docent del país que va publicar un òrgan informatiu.

2.- El 1861 el prospecte de l'escola ja diu *Colegio de Valldemia (antes de Catalunya)*. Salas i Oliveras afirma que l'any 1858 ja se'l coneixia amb aquesta nova denominació. Vegeu SALAS i OLIVERAS, R. *Mataró i l'ensenyament*. Caixa d'Estalvis Laietana, Mataró 1964.

3.- A Puerto Príncipe, Santiago i L'Havana.

4.- Els centres estan instal·lats en locals que no ofereixen condicions, abandonats, amb pocs mestres, etc. i les classes aristòcrates i ben situades porten els seus fills a educar-se a l'estranger, cosa que consideren que es podria evitar si a Espanya existissin centres de cultura ben organitzats.

5.- El Dr. Coll de Valldemia havia visitat els col·legis de més fama de França, Alemanya, Anglaterra i Itàlia, on es fixà tant en el seu *currículum*, com en la situació dels edificis i la seva distribució. En concret, pel que fa a l'educació física i l'esport, cada país estava en un punt diferent de cara a la seva implantació i desenvolupament. A tall d'exemple esmentarem el que succeïa a Anglaterra i a Alemanya durant aquest període.

A la Gran Bretanya durant el segle XVIII s'havia iniciat la introducció del sentit competitiu en els jocs físics (boxa, hípica, *cricket*) i va néixer l'interès de reglamentar-los. Els *colleges* de la Gran Bretanya van ser el bressol de l'esport. La competició, les regles dels jocs, l'aprofitament de l'esforç físic ben combinat, pretenien disciplinar els alumnes, esplaiar la seva potència física i la força dels seus sentits, canalitzant-los en la competició i socialitzant-los mitjançant les normes, i educar-los en els valors de la nova societat, a més d'utilitzar el cos per sotmetre el cos. El precursor va ser Thomas Arnold, director del *College de Rugby* (1828-42), que va crear una sèrie d'esports i organitzà el primer campionat; volia formar homes pietosos i de cos sa. El 1856 es va disputar la primera competició entre els *colleges* d'Oxford i Cambridge.

A Alemanya els intel·lectuals van ser els primers a centrar la seva atenció en l'esport de l'antiga Grècia, a partir dels estudis i les investigacions arqueològiques. A la dècada de 1820 la vida pública i intel·lectual estava ja impregnada d'un interès per l'educació física aplicada, que durant tot el segle XIX s'aniria integrant en molts aspectes de la vida alemanya. Existeixen els Turner, que neixen amb Jahn, amb la voluntat d'unir educació i nacionalisme, on els membres dels clubs locals procedeixen de les capes socials sorgides de la ràpida industrialització i urbanització (obrers qualificats, funcionaris, petits empresaris). El 1868 es revisa el manual d'educació física de les escoles elementals. La dècada de 1870 l'entusiasme del moviment Turner estava ja molt lluny dels seus orígens, i en l'època imperial no representava cap perill i era un estabilitzador del sistema. El 1874 s'inicia la pràctica del rugbi i el 1876 la del *cricket*. El 1889 es crea el Comitè Central per a la promoció dels jocs a Alemanya.

A França la gimnàstica tenia una llarga tradició de caràcter higiènic i premilitar, que va arribar a Espanya amb Francesc Amorós (vegeu nota 13).

6.- *PROSPECTO DEL COLEGIO DE CATALUÑA*. Segona edició; Mataró, 1857.

7.- Pel seu clima, prop de la platja i la muntanya, els boscos dels voltants, l'aigua, i per la proximitat i per estar ben comunicat amb Barcelona, tant per carretera, com per ferrocarril.

8.- De procedència d'un oncle patern del Sr. Ferrer.

9.- COSTA i OLLER, Francesc. *La premsa a Mataró 1820-1980*. Editorial Rafael Dalmau; Barcelona, 1982.

10.- És el més immediatament anterior al període estudiat que he pogut consultar. A més, hi ha força indicadors que fan pensar que no hi devia haver gaire canvis, els objectius de l'educació, l'organització interna, la normativa, les condicions d'admissió, el reglament, etc. són els mateixos que expressen tots els butlletins utilitzats; tot i amb això potser podia haver canviat alguna de les assignatures complementàries del *currículum*.

11.- Els altres apartats són: *Instrucción y Educación religiosa, Instrucción y educación morales, Instrucción y educación literarias, Educación social, Advertencias, Consejo del Colegio, Parte disciplinaria* i *Reglamento del personal del colegio*, amb diferents capítols (bases del col·legi, deures del director, de l'inspector i dels professors, els professors, els altres dependents, condicions d'admissió i conclusió).

12.- Consta de diversos apartats: *Reseña del colegio, Parte religiosa, Parte literaria, Parte física, Parte civil* i *Parte disciplinaria*.

13.- Francesc Amorós i Ondeano (València 1770 - París 1848) va ser polític i educador. Va participar com a capità en la Guerra Gran (1793-95). El 1806 li va ser encarregada la direcció del Real Instituto Pestalozziano de Madrid, fundat per Godoy, el 1806. Es distingí com afrancesat en la guerra contra Napoleó i ocupà importants càrrecs sota el govern de Josep I; el 1813 hagué d'emigrar a França. El 1818 fundà un gimnàs a través del qual desenvolupà la seva activitat entorn de l'educació física. Les seves idees foren el principal punt de partida de l'anomenat *mètode francès* de gimnàstica. Ha estat considerat com un dels fundadors de la gimnàstica moderna. Entre les seves obres figura *Gymnastyque normale, militaire et civile* i *Manuel d'éducation physique, gymnastique et morale*. No retornà a Espanya fins al 1839. *Gran Enciclopèdia Catalana*.

14.- *PROSPECTO DEL COLEGIO DE VALLDEMIA*. Mataró, 1861.

15.- *PROSPECTO DEL COLEGIO DE VALLDEMIA*. Mataró, 1861.

16.- *El Cronista* de Nova York, redactat per un antic alumne del col·legi, Artur Cuyàs i Armengol.

17.- Que consideraven l'embrió del que havia de ser l'home complet i culte en totes les seves facetes.

18.- *Crónica mataronesa, La voz de Iluro* i *El eco de la costa*.

La polèmica entre dos periòdics mataronins perfila un fet ocorregut a l'església de Santa Maria durant la tardor de l'any 1879.

***El Clamor de la Marina*, periòdic progressista, el va utilitzar com a pretext per manifestar opinions de caràcter anticlerical, contrastades ben ràpidament per les respostes d'*El Mataronés*, periòdic conservador.**

MATARÓ 1879: UN CAS DE POSSESSIÓ DIABÒLICA ENTRE PICABARALLES PERIODÍSTIQUES

Si bé hi ha constància històrica de casos d'endemoniats, pels quals molt sovint ha calgut de recórrer a l'exorcisme, les notícies referents a aquests fets han estat gairebé sempre confoses, circumstància que ens obliga a posar en tela de judici l'objectivitat de tals cròniques, així com la fiabilitat del propi succés. Malgrat que sembla possible d'afirmar que hi ha hagut autèntics casos de possessió, cal tenir en compte que altres han estat confosos amb una simptomatologia derivada de malalties molt diverses, des de la simple histèria fins a l'epilèpsia, que, si bé són estats patològics manifestats des de sempre, la manca de coneixements en ciència mèdica motivà sovint judicis prematurs, cercant l'explicació de totes aquestes disfuncions en la possessió diabòlica. El tema és polèmic, i per tant cal tractar-lo amb molta precaució.

Arreu d'Europa hi ha notícia de casos de possessió, algunes vegades fins i tot col·lectius i donats a l'interior d'edificis religiosos, com el de les monges de Kintorp, el de les famoses endimoniades de Laudun, o el de les religioses del convent de Benifassà, però molt més curiós és, però, trobar un cas de presumpta possessió diabòlica en ple segle XIX, i precisament a Mataró, envoltat d'un rerafons polititzat a l'entorn de disquisicions clericals i anticlericals.

En temps del rector Pla (1) es donà a la basílica de Santa Maria un fet insòlit que, durant uns mesos, hauria de tenir considerable ressò a la ciutat, si més no pel que pertoca a la premsa local, circumstància que s'aprofità per posar més llenya a un foc que havia estat encès, pocs mesos abans, a causa de certes diferències d'opinió i d'afanys de protagonisme entre dos periòdics de la ciutat.

Feia unes setmanes que *El Clamor de la Marina*, publicació de caràcter liberal i progressista, s'esbafava amb articles de caire anticlerical, en una polèmica encetada, sobretot a tall de provocació, contra l'ala conservadora i catòlica, de la qual era portaveu *El Mataronés*. Si això no fos prou, cal afegir que *El Clamor de la Marina* havia estat fundat per elements dissidents d'*El Mataronés* a causa d'un possible antagonisme polític i, fins i tot, personal.

Valgui precisar que amb la restauració de la monarquia, en la persona d'Alfons XII, i amb la liquidació de la darrera guerra carlina a principis de 1876, s'havia assolit d'establir a Espanya un govern estable, articulat mitjançant un sistema bipartidista, inspirat en el britànic, en el qual es pretenia de possibilitar una alternança de poder entre els conservadors i els demòcrates, partits majoritaris que representaven les postures moderades dels antics partits bel·ligerants a les guerres civils que s'havien produït al llarg del que es portava de segle. El Manifest de Sagunt fou la pedra de toc per liquidar el carlisme actiu, així Martínez Campos assolí d'aglutinar darrera seu la flor i nata del conservadorisme i, fins i tot, molts dissidents del carlisme, en les seves tendències conservadora-alfonsina i integrista -els anomenats «neos» pels carlistes (2); per altra banda militaven a les files dels demòcrates gent de tota mena, des de progressistes fins a dissi-

EL CLAMOR DE LA MARINA

PERIÓDICO POLÍTICO Y DE INTERESES MATERIALES

PRECIOS DE SUSCRICION		SALE QUINCENALMENTE	ANUNCIOS		
Mataró y Barcelona al mes.	2 rs.	ADMINISTRACION: CALLE DE SAN JOSÉ 34	A los suscritores.	8	mrs. linea
En los demás puntos de España.	3 »		A los no suscritos.	24	»
En Ultramar.	5 »	No se devuelven originales	Edictos y remitidos	32	»
Números sueltos.	1 real.				

N.º 14 — MATARÓ: — DOMINGO 28 DE SETIEMBRE DE 1879. — AÑO 1º

dents radicals del grup de l'exiliat Ruíz Zorrilla, i algun ex-republicà oportunista o fins i tot federalistes penedits. Cánovas del Castillo era llavors cap de govern i al 1879 dominava totalment la situació política, així el conservadorisme havia donat cabuda a la majoria de partits catòlics en contraposició als demòcrates i progressistes que es distribuïen a l'entorn de la figura carismàtica de Práxedes Mateo Sagasta.

A Mataró un dels principals prohoms de la facció progressista era Josep Garcia Oliver, llavors conseller del consistori de l'alcalde Jaume Recoder, i *El Clamor de la Marina* actuava com a portaveu d'aquest partit, en certa manera per reivindicar unes postures polítiques que, amb l'hegemonia dels conservadors, semblaven haver quedat relegades, sense remei, a un segon pla. Valgui de consignar que entre els col·laboradors d'aquesta publicació figurava Ramon Golart i Llauger, articulista i poeta que assolí cert renom en el Mataró vuitcentista.

Amb motiu del fet en qüestió, esdevingut a la basílica de Santa Maria, *El Clamor de la Marina* (3) publicà la següent crònica que transcrivim textualment:

El lunes de la penúltima semana hubo en nuestra iglesia parroquial decana un escándalo mayúsculo motivado, a lo que parece, por la presencia en la misma de una muger poseída del maligno espíritu, según espresaba la paciente y opinaban los testigos presenciales a quienes debemos el relato que transcribimos. Tenemos entendido que dicha muger, desde hace muchos días, tenía metido en el cuerpo el diabólico huésped que no quería abandonar tal morada ni a fuerza de exorcismos ni al influjo del hisopo. Todos los remedios que la farmacopea espiritual tiene prevenidos para enfermedades de este género fueron inútilmente ensayados. Ni la oración, ni salmos, ni cruces, ni abluciones con el agua milagrosa de Lourdes bastaron a conseguir el resultado apetecido por sus deudos. Llegó a todo esto el día del «trueno gordo» y cuando todo el mundo consideraba que la sola permanencia en la casa del Señor de dicha mujer debía limpiarla de los inmundos parásitos, ya que estos han de esquivar un recinto tantas veces consagrado, he aquí que la pobre paciente, a la vista de las sagradas imágenes, se retuerce frenética por el suelo prorrumpiendo en roncos gruñidos, cual si holgara en sus entrañas una piara de cerdos, se dispara en horribles y sacrílegas blasfemias, cual si por aquella lengua hablara el mismo Belzebú, y desarrolla tales gestos y movimientos que, alarmados los circunstantes, se dan prisa en sugetarla para evitar que el infernal estímulo, dando alas a su febril arrebato, la lanze furiosa y la estrelle contra la elevada bóveda del templo.

Esto pasó en la iglesia parroquial de Sta. María el día a que nos hemos referido, a presencia de innumerables fieles que, conmovidos en estremo, compadecían de veras aquella desgraciada muger, cuyo interior habia elegido por antro quizás toda una legión de demonios.

Hásenos dicho que la cuitada no ha podido salir todavía de su «diabólica preñez» y como en casos análogos ha surtido buen efecto el poner a la vista de los «endemoniados», al lado de la bendita cruz, una dura estaca con que sacudir el polvo, aconsejamos al marido, pues parece que lo tiene, que junto a la pila de agua bendita tenga a prevención una buena tranca de avellano, y Dios mediante, no se hará esperar la curación.

Por fortuna, cuando la Providencia cierra un camino, no tarda en abrir otro.

AÑO IV. DOMINGO 5 DE OCTUBRE DE 1879. N.º 40

EL MATARONÉS

REVISTA DEL INSTITUTO DE LA INDUSTRIA, DEL COMERCIO Y DE LAS ARTES

FUNDADOR PROPIETARIO: EL MISMO INSTITUTO.

SUSCRICION:	REDACCION Y ADMINISTRACION:	ANUNCIOS:
En Mataró, al mes . . . 1 peseta. En la península, trimestre . . . 3'50 « Estrangero y Ultramar . . . 6 «	Calle Nueva, 48, pral.	Medio real por línea. Abonos y remitidos, á precios convencionales. Nota.–Se paga por adelantado y no se devuelven originales.

I per rematar el caire iconoclasta d'aquest escrit, l'articulista afegia encara el següent comentari:

El hecho que ha dado pié al suelto anterior, ha inspirado a uno de nuestros colaboradores el nutrido artículo que ocupa la sección de fondo de este número; y suponemos que será leído por nuestros suscritores con la misma avidez con que fue leído el que trataba históricamente el tema de las romerías, debido a la misma ilustrada pluma, según conocerán fácilmente nuestros lectores. Nos hacemos un deber de recomendarles su lectura para que formen opinión sobre materias tan misteriosas como verdaderas.

L'article de fons a què es refereix (signat F.A.), versava sobre exorcismes i casos de possessió a través de la història, i venia a continuació d'un altre escrit que polemitzava a l'entorn de romeries i peregrinacions, que s'aprofitava per malparlar contra l'església i el clergat a través de la molt discutida història de la Inquisició.

La reacció d'*El Mataronés* no es féu esperar i en la seva immediata edició (4) donava rèplica a l'escrit amb les següents paraules:

Una pobre muger que goza de intachable reputación, a quien algunas personas suponen poseída del maligno espíritu, parece que en ciertas ocasiones, una de ellas en nuestra Parroquial de Santa Maria, se ha visto presa de terribles convulsiones, durante las cuales se retuerce por el suelo y exhala angustiosos quejidos, que escitan la compasión de los que la han visto padecer en este estado.

Tomando pié de este hecho un periódico de esta ciudad se despacha a su gusto manifestando que «se han agotado todos los remedios de la farmacopea espiritual» contra la «diabólica preñez» de esta pobre muger, a quien la presencia en la casa del Señor debía quitar los «inmundos parásitos» (¡vaya un Volterianismo tan... farmacéutico!) y después de ocuparse de un caso («verídico» por supuesto) de una endemoniada a quien sacaron los malos espíritus «dándola de palos», aconseja al marido de aquella pobre muger ponga junto a la pila de agua bendita «una buena tranca de avellano», diciéndole que no se hará esperar la curación.

Sabido es que las personas que no creen en la posesión del maligno pero son humanitarias e ilustradas, esplican los sufrimientos de los pacientes por el histerismo y otras afecciones del sistema nervioso todavía oscuras o poco conocidas.

Pero por lo visto nuestros «despreocupados» son más «humanitarios», más «ilustrados» y más... «liberales» (!!!), desentendiéndose de razones siquiera científicas ya que hacen gala de conocer términos técnicos, y viniendo a aconsejar con toda frescura que el marido «pegue» (¡indigna solo oirlo!) pegue a esa pobre muger, que, si no está endemoniada, que esto solo Dios lo sabe, ni la Iglesia lo ha dicho, puede muy bien estar enferma, como lo reconoce el mismo periódico, llamándola desgraciada, y espresando que innumerables personas que la vieron estaban en extremo conmovidas y se compadecían de veras de ella.

Esto por el lado bufo, se llama la partida de la porra (5) metida a exorcista y aumentando sus célebres milagros, y por el lado serio tiene sin nombre que no queremos aplicar a los redactores de aquel periódico, incapaces, queremos creerlo, de pegar a una muger, ni de amenazarla siquiera, aunque estuviese endemoniada.

Núm. 15. MATARÓ. — SÁBADO 18 DE OCTUBRE DE 1879. AÑO 1.°

EL ANUNCIADOR

Semanario de anuncios y noticias.

PRECIOS DE SUSCRICION		ANUNCIOS	
En toda España al mes. . . .	2 rs.	A los suscritores. . . .	4 mrs. línea corta.
Números sueltos.	4 cuartos.	— —	8 — — larga.
		A los no suscritos. . .	12 — — corta.
		— —	24 — — larga.
		Edictos y remitidos. .	16 — —

REDACCION Y ADMINISTRACION : CALLE SAN JOSÉ, NÚM. 34.

Ja hem apuntat que *El Mataronés* era portaveu del sector dels conservadors, per tant la rèplica era d'esperar. Aquest periòdic tenia la seva redacció al carrer de Sant Josep núm. 28, essent-ne administrador Pau Fradera, auxiliat pel polifacètic Jacint Puig, propietari d'una sabateria ubicada al mateix local, que exercia alhora com a comerciant d'amoníac i representant de productes agrícoles, a més d'ésser portaveu de la indústria tèxtil mataronina, agent de la companyia d'assegurances contra incendis «La Catalana» i administrador del periòdic *La Verdad*. Figuraven també entre els col·laboradors més assidus d'aquest periòdic Miquel Mas i Salvador Bassa (6). A finals de 1878, ben segur a causa de les discrepàncies d'opinió esmentades més amunt, la redacció fou traslladada al carrer Nou núm. 48, principal, essent llavors administrador Frederic Fontrodona.

Carregades les tintes i sense deixar la típica petulància de l'època, *El Clamor de la Marina*, després d'incidir una vegada més en els articles de romeries i peregrinacions, publicà l'escrit que transcrivim a continuació, en resposta al retòric atac d'*El Mataronés*.

El sentimental y filantrópico gacetillero del «Mataronés», que cualquiera diría usa gafas que hubieron de deslizársele de las narices al tiempo de dar lectura a nuestro periódico, según la fidelidad con que transcribe nuestras palabras y conceptos, al comentar el suelto en que referíamos el espectáculo de que fue teatro la casa del Señor por efecto, al decir de testigos presenciales, de una jauría infernal domiciliada de tiempo en el interior del encanijado cuerpo de una pobre mujer, descarga sobre nuestras costillas tal chaparrón de azotes que no hallamos ungüento bastante a mano para bizmar los cardenales. Con efecto, a vuelta de unas cuantas estocadas en hueso, pretende darnos el golpe de gracia calificándonos de poco humanitarios «por haber aconsejado con toda frescura que el marido pegue a su muger», consejo, enverdad, «que le indigna el oirlo».

¿De donde saca el sensible escritor que nosotros hayamos aconsejado lo que tan ligeramente supone? La «frescura» que hecha de ver en nosotros al recomendar lo que recomendamos ¿no debemos atribuirlo a su perspicacia al colgarnos lo que ni remotamente imaginamos? Porqué, después de todo, ¿qué digimos en nuestro vapulado suelto tan desacertadamente comentado? Partiendo del concepto de que en el caso citado pudiera hallarse en juego una tentación no venida de Satán (y perdónenos el erudito articulista que indicó en nuestras columnas que, después del caso que él esplica, no se ha presentado quizás otro caso en que se haya fingido la diabólica posesión) recomendábamos al marido que «junto a la pila de agua bendita tuviera a prevención una buena tranca de avellano». ¿Está escrita esa cláusula en flamenco para que el astuto gacetillero la traduzca en la forma que conocen nuestros lectores? Encargamos al miope comentarista que otra vez se cale bien los lentes al tiempo de leer nuestra publicación y no le pasará lo que le ha pasado esta vez.

Y por lo que tiene de análoga con el caso en cuestión, finalizaremos esta réplica con una historia, «no verídica, sino verdadera», que tuvimos en la memoria al redactar el suelto tan

sofisticamente comentado. Hallábase la joven esposa de un coronel presa de un violento ataque de histerismo, «precisamente la misma afección que nuestro simpático gacetillero supone puede aquejar a aquella infeliz muger», y llamado el Doctor Rull (7) *a la ciudadela para asistirle, como la había efectuado otras veces, partiendo del supuesto de que tal acceso, más que de histerismo, podía ser efecto de una «maulitis», y constándole por otra parte que la bella paciente, pues contaba con esta cualidad, tenía más puntos de coqueta que de beata, recomendó en su presencia y en voz alta la aplicación inmediata de unos fuertes sinapismos en sus blancos y turgentes pechos hasta tanto que en los mismos brotaran anchas ampollas y consecuentes úlceras. El remedio fué tan eficaz que a su sola enunciación se levantó como movida por un resorte la paciente, curada radicalmente de unos accidentes a la vista y al recuerdo de los cuales el marido daba cuanto era del gusto o del capricho de su malaventurada muger.*

¿No le parece al gacetillero si en la que nos ocupa pudiéramos ensayar tal remedio ya que el de la «tranca de avellano» le parece inoportuno, se conseguiría para la misma la curación tan suspirada?

Para que el remedio surta en nuestra muger el efecto producido en la de Barcelona, en el supuesto de que en ambas la afección sea análoga, y no es temeridad el suponerlo, falta solo averiguar si hay analogía en las cualidades morales, lo cual ya habrá quien cuide de indagarlo, y en tal caso las mismas causas no pueden dejar de producir iguales efectos.

El tema dels exorcismes i dels endimoniats va convertir-se en aquell moment tan obsessiu com les picabaralles retòriques dels polititzats articulistes dels dos periòdics mataronins. Així, fins i tot, una publicació de caràcter neutral com *El Anunciador* (8) es féu ressò de la querella en el pacificador article que transcrivim:

Sin pretender atacar a uno ni a otro de los dos colegas que se publican en nuestra culta ciudad, nos atrevimos a dirigirles la siguiente preguntilla: ¿Cuándo se acabará la polémica entablada entre «El Clamor de la Marina» y «El Mataronés», sobre peregrinos y peregrinas, brujas, endemoniados, y no sabemos cuantas cosas más?

Aquí puede muy bien aplicarse aquel refrán tan conocido en nuestra catalana tierra: ***dos galls en un galliné, no hi poden sé****; pues desde que salió a luz nuestro liberal «Clamor» hemos visto que los dos colegas se han debatido como dos guerreros en campaña. Vamos, por Dios, sed más indulgentes uno con otro y Dios protejerá a ambos. Nosotros no podemos hacer otra cosa que desearos salud y bolsillo repleto.*

Hasta otro día.

Fins aquí la ressenya periodística. Pel que fa a l'aportació documental, malauradament no ens ha estat pas possible de trobar informació sobre aquest fet al Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró. Lamentablement, el tema ens queda obert, ja que no tenim prou informació per escatir si en realitat el que succeí un dilluns de setembre de 1879 a la basílica de Santa Maria es tractà d'un autèntic cas de possessió, o si bé la pobre dona fou víctima d'un atac d'epilèpsia o de quelcom semblant.

Com a nota complementària, valgui afegir que en aquells anys va tenir actualitat el tema de la fenomenologia paranormal. Entre 1857 i 1862 havia acaparat l'atenció de la gent un cas sonat de possessió diabòlica que tingué lloc a Morzines, a l'Alta Savoia, afectant 120 persones, i l'any anterior al fet de Santa Maria s'havia donat una situació semblant a Verzeguis, prop de Friul (9). Així mateix valgui recordar també l'onada d'espiritisme que es donà a Mataró a finals de segle.

Però, a part aquestes disquisicions «joco-serioses», al dir de l'època, cal pensar si no foren precisament els redactors d'*El Clamor de la Marina* i d'*El Mataronés* els veritables posseïts, carregant el mort a una pobra dona sense tenir res a veure en aquesta festa.

Enric Puig i Giralt

NOTES.

1.- Mn. Francesc Pla fou rector de Santa Maria entre 1865 i 1888, any en què morí a Calella, d'on era natural.

2.- En realitat els anomenats «neos» foren elements aliens al carlisme, procedents de diverses filiacions polítiques que, en trobar-se davant la crítica situació originada per la «Revolución Gloriosa» de 1868, optaren pel carlisme com a solució de tots els mals que patia llavors Espanya. En canviar el panorama polític, després del cop d'estat del general Pavía i del «pronunciamiento» de Martínez Campos, com a preludi de la Restauració, no dubtaren a abandonar el carlisme per recolzar Alfons XII.

3.- *El Clamor de la Marina* (*Periódico político y de intereses materiales*) núm. 14; diumenge 28 de setembre de 1879.

4.- *El Mataronés* (*Revista del Instituto de la Industria, del Comercio y de las Artes*). Diumenge 5 d'octubre de 1879).

5.- Es refereix a la facció radical que recolzava la candidatura de Sagasta durant l'interregne que s'esdevingué immediatament després del destronament d'Isabel II, el 1869. El periodista Felipe Ducazcal fou cap d'una mena d'escamot conegut amb el nom de «Partida de la Porra», que actuà a Madrid entre 1868 i 1871, no dubtant a recórrer a mètodes violents en favor d'un radicalitzat Sagasta, anomenat llavors el «Petrolero» pels seus antagonistes polítics, a causa d'una presumpta implicació en cremes de convents ocasionades pels diversos aldarulls i bullangues progressistes.

6.- COSTA i OLLER, Francesc. *La Premsa a Mataró 1820-1980* (Premi Iluro 1981). Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1982).

7.- Es refereix al Dr. Joan de Rull, famós en aquella època a Barcelona i considerat una eminència en obstetrícia.

8.- *El Clamor de la Marina* (diumenge 12 d'octure de 1879).

9.- *El Anunciador* (*Semanario de anuncios y noticias*), núm. 15, dissabte 18 d'octubre de 1879).

10.- RISCO, Vicente. *Satanás: Historia del Diablo.* / Aymà, Barcelona 1956.

El 20 de setembre de l'any passat es van complir cent anys de l'aprovació per l'ajuntament de Mataró d'un pla per a la construcció d'una xarxa de clavegueres a la ciutat, segons projecte tècnic de Josep Puig i Cadafalch, que suposaria, en portar-lo a la pràctica, una millora inqüestionable per a la salubritat de la població.

EL PLA DE SANEJAMENT DEL SUBSÒL DE MATARÓ DE 1894

Generalment, quan es parla de la història del clavegueram d'una població, hom comença ponderant l'avanç que hi havia hagut a l'època romana en matèria de la recollida de les aigües brutes i residuals, per a posar tot seguit en relleu la deixadesa a què es va caure en èpoques immediatament posteriors i el llarg temps que en molts casos es va trigar a prendre una major consciència del problema. Només quan al segle passat hom es féu ressò de les necessitats de la salubritat de les grans urbs industrials, predicada pels higienistes, es portaren endavant els grans plans de sanejament de les ciutats, sobretot en comprovar com aquestes obres repercutien a millorar l'índex de la mortalitat. En el cas de Barcelona, per exemple, això no arribaria fins al 1891 amb el projecte de Pedro García Faria, que ha estat tingut també com tot un tractat d'enginyeria higienista. (1)

A Mataró també veurem ben reflectida tota aquesta trajectòria històrica. De la Iluro romana no ens manquen vestigis de clavegueres generals per al servei de les cases. La claveguera descoberta a les excavacions de can Fullerachs, amb les seves ramificacions, n'és una bona mostra, i no pas única (2). Un altre aspecte del progrés higiènic a l'època romana és una sala que es trobà a can Xammar, on devia haver-hi una latrina pública. Les peces pròpies d'aquesta funció (dues de les quals són conservades ara al Museu Comarcal de Mataró), eren situades en un nivell superior, sota el qual corria un conducte d'aigua per a recollir els residus (3). No cal dir que aquests refinaments no apareixen en èpoques posteriors, quan se suposa que com a màxim les aigües immundes es menaven cap a pous secs. Així encara es feia ben entrat el segle passat. Les ordinacions municipals de l'any 1837, per exemple, prohibeixen llençar als carrers cap mena d'aigües excepte les pluvials, «sin que valga el decir, que no hay conductos públicos para dirigirlas», perquè «con facilidad puede cualquier fabricar en casa un sumidero de dichas aguas, vulgo *pou sech*». (4)

Els autors del pla d'Eixample de 1878 esmenten, com a clavegueres de tipus general, les existents a la Riera, Rambla, carrer de Santa Maria, plaça de Sant Cristòfor i carrer de Barcelona, amb algunes altres de caràcter particular (5). Segons Franquesa, ultra als carrers esmentats, també disposaven de claveguera, l'any 1889, els del Carreró, Santa Teresa, la Coma (?), Churruca, Nou i Pujol; a aquests dos darrers carrers, de recent construcció (6). Igualment sabem que es féu aleshores la del carrer d'en Palau, i que el sistema constructiu corrent era sobre la base de parets de maons o pedra i morter i voltes de maons (7). Però una gran part de la ciutat continuava sense disposar de clavegueres. Franquesa també ens informa del sistema ancestral que encara s'usava per a l'extracció de les latrines de les cases: simplement, de nits, hom omplia uns barrals fets a propòsit per aquesta operació. Aquests recipients eren proveïts d'una petita obertura circular, que tapaven amb un manyoc de palla, i els portaven amb carros a les hortes dels afores de la ciutat (8). Més primitiu, impossible.

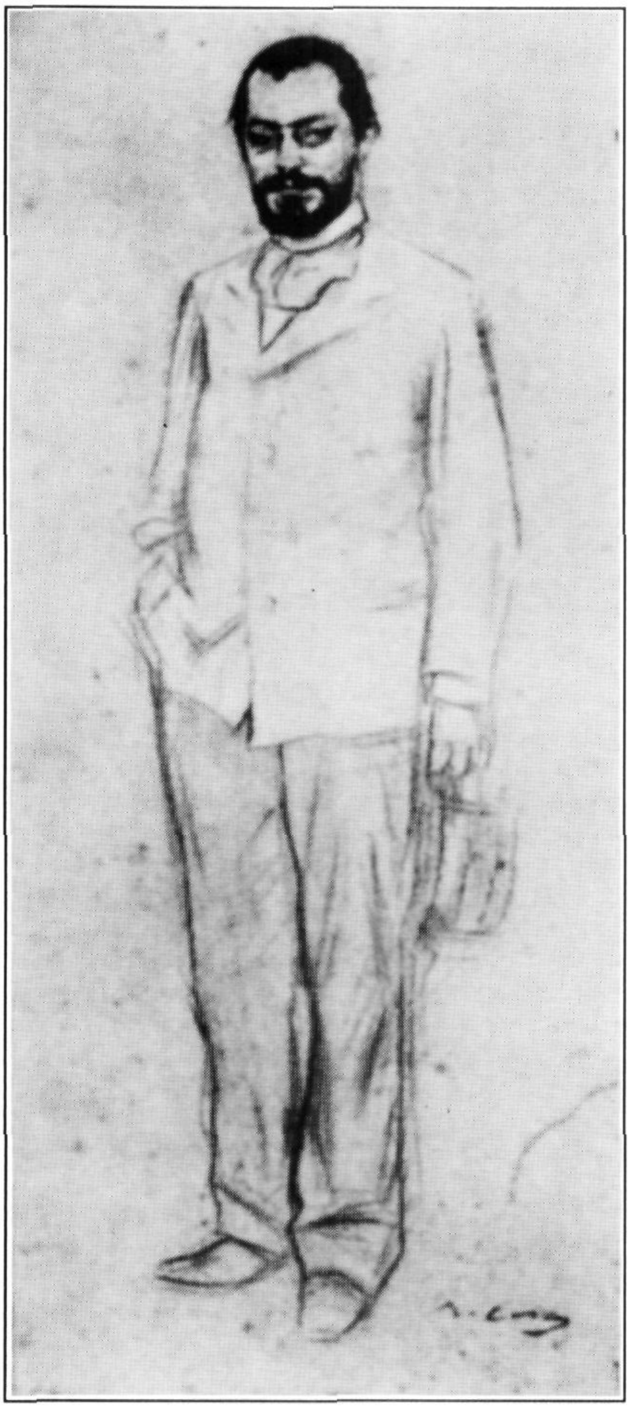

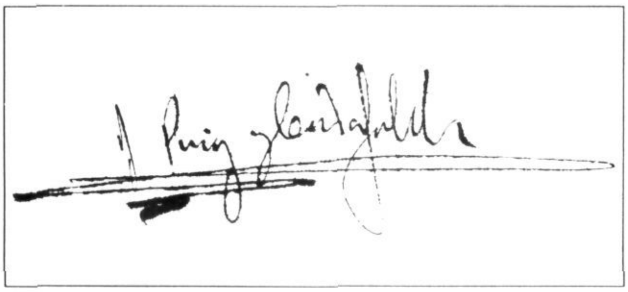

Josep Puig i Cadafalch -dibuix al carbó per Ramon Casas- i signatura de l'arquitecte.

El fet que a l'any 1892 el mataroní Josep Puig i Cadafalch fos nomenat arquitecte municipal de la nostra ciutat, havia d'aportar unes noves idees sobre la regeneració sanitària a la població. De moment, en la construcció de noves clavegueres en les quals intervingué -Sant Antoni (acabament), Sant Agustí, Cuba, Sant Francesc d'Assís- conservà els sistemes convencionals, però en algun cas exigí que els maons fossin de primera qualitat, com els de Barcelona, tot rebutjant els de fabricació local. Cal també remarcar que en el plec de condicions facultatives de la claveguera del carrer de Cuba, hi trobarem esmentat un avanç constructiu, com era el ciment armat de la patent Monnier, en admetre's a la subhasta l'oferta de la construcció de la claveguera amb aquest sistema, si la seva secció i resistència eren les mateixes del projecte. (9)

Josep Puig i Cadafalch no va trigar gaire a redactar un informe, amb la col.laboració del metge Lluís Viladevall i Malgà, per a la Junta local de Sanitat, en el qual es posa de relleu les mancances que Mataró patia aleshores quant a sanejament. A la susdita memòria es fa un repàs de les malalties més freqüents i dels brots epidèmics patits a Mataró, i de les seves causes. També s'hi analitzen les condicions higièniques de les escoles, mercats, escorxador, presó, caserna, cementiri, teatres, hospital, fàbriques i tallers, establiments de beneficència, servei d'abastament d'aigües potables, drenatge de les vies públiques i evacuació de les aigües residuals, i la incidència que tot plegat tenia sobre el grau elevat de mortalitat a la ciutat, sobretot el de la mortalitat infantil.

Entre altres millores, els coautors de la susdita memòria proposaven portar endavant un pla general per a l'evacuació a mar tant de les aigües pluvials com de les procedents d'usos domèstics i industrials, posant així a la pràctica el *tout a l'égout*, com ho expressaven els higienistes francesos. Com a sistema tècnic, recomanaven de realitzar la construcció de les clavegueres i col.lectors segons un tipus que aleshores anomenaven monolític, fet de formigó, atesa la bona impermeabilitat d'aquest material (10). L'ajuntament, a proposta del president de la comissió de Foment, Manuel Guañabens, acordà el 12 de juny de 1894 de publicar la memòria redactada per Puig i Viladevall.

És més: el 30 d'agost del mateix any l'ajuntament ja resolgué de construir clavegueres en una part dels carrers de Jordi Joan, Colon, Racó de Sant Pere i passeig del Callao. El projecte tècnic era de Josep Puig i Cadafalch, sobre

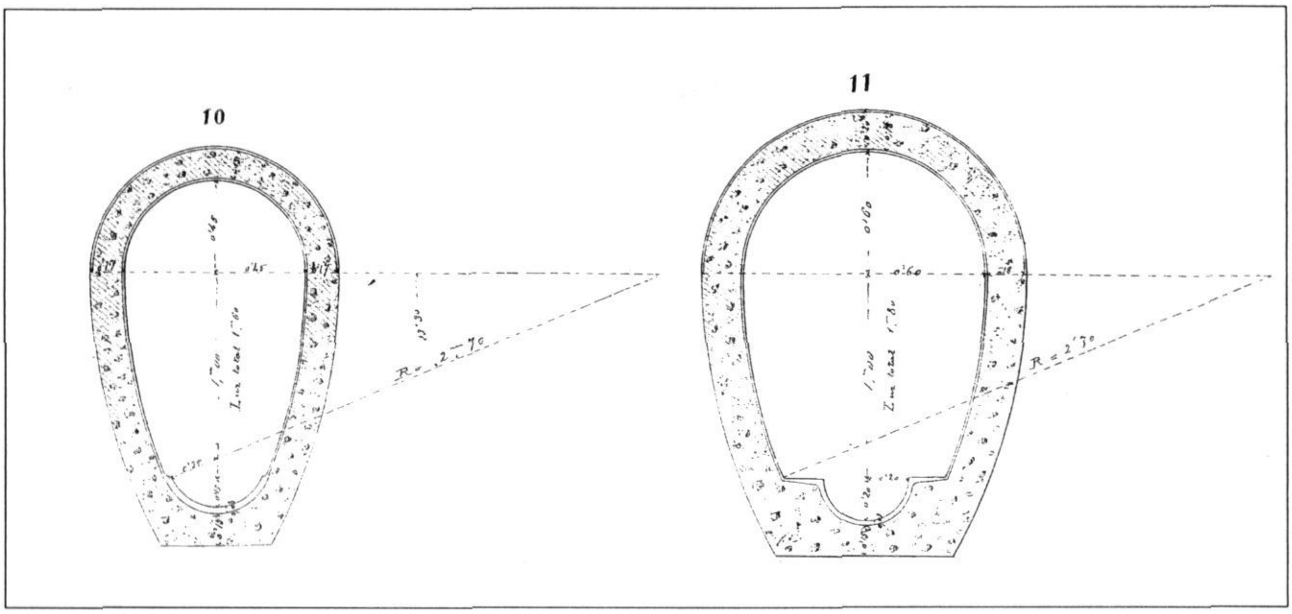

Projecte del clavegueram de Mataró. Any 1894. Seccions transversals. (Arxiu municipal de Mataró)

la base d'instal·lar tubs de terrisser envernissats de 25 centímetres de diàmetre (canons de cos), en una part del sector i la construcció de seccions d'1,60 metres d'altura de formigó, en la part restant (11). Però això no fou tot: el 20 de setembre següent el mateix ajuntament, presidit pel liberal Josep Barba, acordà de tirar endavant un pla de sanejament del subsòl de la població mitjançant la construcció d'una xarxa general de clavegueres. Les obres es realitzarien per sectors i afectarien un total de trenta-un carrers. D'acord amb l'article 85 de les ordinacions municipals, els propietaris de les finques pagarien els dos terços del cost de les obres. Hom hauria d'anul·lar tota classe de pous negres i disposar l'abocament a les clavegueres, tant les aigües pluvials com les procedents d'usos domèstics. (12)

El projecte tècnic d'aquestes obres era també de Puig i Cadafalch. Segons aquest document, es preveia dues classes de seccions transversals de clavegueres: vuit de circulars, anant de 0,25 metres fins a 0,70 metres, i quatre d'ovals, d'1,60 fins a 2 metres. Per a les dues seccions més estretes hom empraria tubs de terrisser vidriats i recoberts de formigó; les restants respondrien al tipus monolític, construïdes exclusivament amb formigó. Hom hauria de recobrir llur trasdós d'una xapa de ciment allisat i l'intradós d'un revestiment de ciment portland. Entre altres condicions, s'hi especifica que els ciments haurien d'ésser de primera classe, del tipus «Elefante», «Cocon», «Vallbonnais», «Bou d'Or», i la grava del tipus de les pedreres Rigola, Comulada i Espinal d'Argentona, o Pineda de Mata i Castell de Mataró. També s'hi preveu les característiques que havia de tenir la pasta del formigó, la manera de treballar-lo, i s'hi consigna la prohibició expressa de no descobrir cap volta de claveguera sense el permís de l'arquitecte director. Respecte als pous de registre, es preveia que havien de disposar d'una trapa de ferro amb l'escut de Mataró i la inscripció: «Alcantarillado». Al projecte també figuren uns exemples de la manera de realitzar la construcció de les seccions ovals segons la natura del terreny, i els models de cimbres o xindris a usar. (13)

Malgrat la necessitat de tirar l'obra endavant, com es desprenia de les circumstàncies exposades per Josep Puig i Cadafalch i el doctor Lluís Viladevall en la memòria que abans hem al·ludit, la discussió del projecte en el si de l'ajuntament no fou pas una qüestió de simple tràmit. Tractant-se d'un projecte patrocinat pels liberals, necessàriament no podia ésser del gust dels conservadors. Per això, el conservador Emili Cabañes, *concejal*, que com a arquitecte havia estat l'autor, amb l'enginyer Melcior de Palau, del pla de l'Eixample de Mataró de 1878, i com a arquitecte municipal havia construït algunes clavegueres a la ciutat abans que el substituís en el càrrec Puig i Cadafalch, s'oposà rotundament al projecte de la xarxa del clavegueram. Cabañes argumentava que estava conforme en la qüestió de fons, però discrepava quant a la part tècnica, perquè entenia que projectant-se les clavegueres sobre la base de formigó, els preus unitaris de l'obra resultaven enganyosos, en haver d'emprar materials estrangers més cars. Tampoc no trobava bé que es construïssin tantes clavegueres alhora pel fet que les obres entorpirien el trànsit per la ciutat, i finalment que havent de satisfer els propietaris els dos terços del cost del pressupost, resultaria carregós

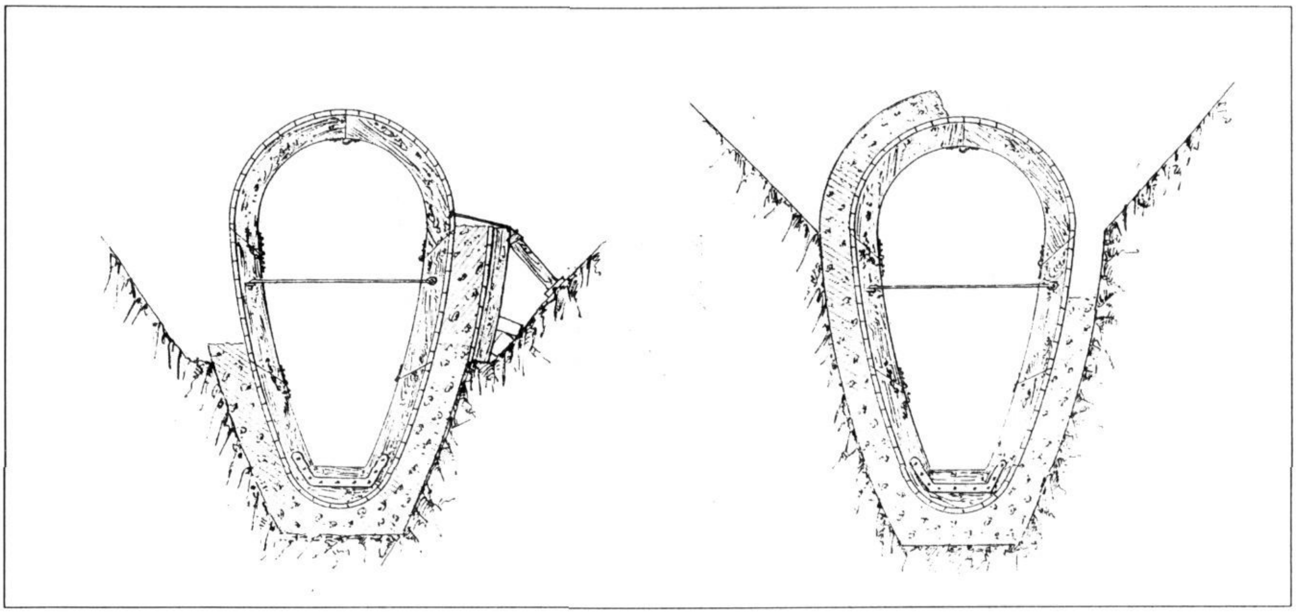

Projecte del clavegueram de Mataró. Any 1894. Models de cimbres. (Arxiu municipal de Mataró)

per als qui posseïen diverses finques. Cabañes proposava que a tot estirar es fes la prova del nou sistema en un sol carrer. Però Manuel Guañabens, president de la comissió de Foment, fent-se ressò potser d'allò del *Salus Populi*, declarà que la cosa important era aconseguir el sanejament de la ciutat i que a totes les grans capitals hom seguia el sistema del formigó per ésser més impermeable i de major durada. Com a conseqüència, el dictamen fou aprovat per tots els assistents, excepte per Emili Cabañes. (14)

Els conservadors no trigaren a orquestrar una campanya contra el projecte del clavegueram, publicant a *El Cronista*, que era el portaveu del partit dinàstic conservador, sota el títol d'«El alcantarillado general», una llarga diatriba impugnant el projecte des del punt de vista legal-administratiu. Entenien que no hi havia base per obligar els propietaris de les finques a pagar els dos terços del cost de les obres. Com a màxim, només se'ls podia aplicar un arbitri si realment s'aprofitaven de la claveguera, i no res si els propietaris ja havien adquirit anteriorment per títol onerós conductes d'aigües residuals que tinguessin la condició legal de claveguera. D'arguments, no n'hi mancaven pas, a l'articulista, per tal de no pagar. (15)

Començades les obres de les primeres clavegueres, l'alcalde Josep Barba Rogés invità públicament, el 25 d'abril de 1895, els propietaris i els representants de la premsa local a visitar-les. El dia assenyalat fóra l'endemà mateix a la tarda, i el lloc de reunió el carrer de Jordi Joan. La premsa del dia següent dóna compte de l'acte, al qual assistiren alguns components de l'ajuntament, públic, la premsa i el propi Josep Puig i Cadafalch, que donà unes minucioses explicacions sobre la marxa de les obres. (16)

La polèmica sobre el projecte del clavegueram va prendre una nova dimensió en assolir els conservadors l'alcaldia de Mataró, en ésser nomenat Emili Cabañes alcalde de la ciutat (juny 1895). El *Diario de Mataró y la comarca* publicà el 18 d'agost del mateix any un article anònim titulat «Cloacas», en el qual presenta la construcció de les clavegueres locals com a «uno de los veneros más pingües y abundantes sobre los cuales el caciquismo» –referint-se als liberals– «lanzaba sus avarientas miradas», tot denunciant que en la construcció de les clavegueres s'haurien pogut fer alguns negocis poc clars i poc nets, i d'ací la pressa amb què, potser, s'havia anat pel temor que unos nous gestors volguessin esbrinar si els materials eren o no de la qualitat exigida a les condicions facultatives. Això no obstant, pocs dies després el mateix diari informa que suspendrien de tractar més sobre el tema per no ferir la susceptibilitat de l'arquitecte municipal, que els mereixia –diuen– «todo nuestro respeto y cariño» (17). *El Liberal*, que era l'òrgan del partit dinàstic liberal local, sortí com era d'esperar en defensa de Puig i Cadafalch, tot veient en aquella declaració un autèntic desmentiment a «la sarta de inconveniencias e injurias que con su asquerosa baba» –escriu– «pretendía deshonrar a prestigios que están muy por encima de sus atrevidas y malévolas intenciones». (18)

Però el novell arquitecte, Josep Puig i Cadafalch, no devia quedar tranquil, i es defensà mitjançant una carta oberta escrita en català, adreçada al *Diario de Mataró y la comarca.* Però com que aquesta publicació no l'admeté, la féu publicar a *El Liberal.* Puig explica que les coses no podien deixar-se d'aquella manera, perquè encara que ell personalment ja quedava satisfet, no així «la causa de la higiene a la que se ha acusat d'aguanta-capas d'un negoci reprobable». Puig publica un quadre de preus de les últimes clavegueres que havien estat construïdes a Mataró amb el sistema convencional de maons o de pedra i morter, i un altre amb els de les de formigó que aleshores havien estat subhastades. «No hi tinc inconvenient», escriu, «en discutirlos aquests números ab qui pugui discutirlos, ni explicarlos a qui de bona fe vulgui entendrels. Ningú d'aquestos podrà provar qu'un negoci escandalós pugui fundarse en una baixa de preus». Puig acaba manifestant que oposava a aquella acusació vergonyant «aquestos datos», diu, «concrets y clars y la meva afirmació y la meva firma, sens careta de cap mena». (19)

Totes aquestes palestres potser cansaren Josep Puig i Cadafalch en la seva tasca de la construcció de la xarxa del clavegueram de Mataró. Sabem que el 16 d'abril de 1896 va presentar la dimissió com a arquitecte municipal, que li fou acceptada. Raimon Casellas, en tractar del nostre compatrici, l'any 1902, refereix els contratemps que Puig i Cadafalch havia tingut amb els mestres d'obres de Mataró en projectar les clavegueres per a ésser construïdes amb formigó, que era un sistema nou a l'època. El propi Puig, un any després, fa al·lusió a les malediccions llençades contra la seva persona «pels pobres propietaris obligats a pagar per satisfer el meu «sport» de les clavegueres...». (20)

Però la construcció de la xarxa del clavegueram per al sanejament del subsòl de la nostra ciutat va continuar durant els anys successius, fins a completar el pla de 1894 i encara es construí alguna claveguera més. En uns casos, es féu ús del sistema monolític preconitzat per Puig i Cadafalch, i en altres s'anà cap al sistema convencional de parets de maons o de fàbrica mixta i voltes de maó, però amb els enlluïts de ciment, i sovint amb seccions d'una bona capacitat, com s'esqueia a una feina ben projectada. Tot al contrari, doncs, dels raquítics tubs de formigó que tant s'han emprat en èpoques posteriors per al clavegueram local.

* * *

Malgrat la intensa activitat política i els esdeveniments històrics que posteriorment va viure i va patir, Josep Puig i Cadafalch no degué oblidar mai l'afer del sanejament del subsòl de la nostra ciutat, en el qual havia tingut una decisiva participació. Diem això perquè uns cinquanta anys més tard, exactament l'agost de 1945, li férem amb l'amic Esteve Albert una visita a la seva casa d'Argentona, per aplegar unes dades històriques sobre els finals del segle. El Sr. Puig evocà seguidament el Mataró de la seva joventut, amb el seu tarannà reposat -que només trencava quan havia d'intercedir entre Puma, el seu gos, i nosaltres dos. Però també el trencà a l'instant quan es referí a la seva renúncia al càrrec d'arquitecte municipal de Mataró per la qüestió de les clavegueres i quan ens explicà la novetat que representava la construcció de seccions monolítiques de formigó o el mateix ús del ciment armat, que aleshores introduïa amb la patent Monner, un desconegut cap d'enginyers militars, Francesc Macià, el futur primer president de la Generalitat de Catalunya. Igualment ens confirmà les trifulgues que havia tingut amb els propietaris obligats a costejar l'import de les clavegueres, i ens comentà també els dubtes dels treballadors que intervenien en la seva construcció, que no veien pas clar que les parets i les voltes de formigó poguessin aguantar, i es temien el seu enfonsament.

Però des d'aleshores han passat cent anys...

Joaquim Llovet

NOTES.

1.- GARCÍA FARIA, Pedro. *Proyecto de saneamiento del subsuelo de Barcelona...*, vols. I-II; Barcelona 1893.

2.- GARCIA i ROSSELLÓ, Joaquim. «La romanització en el territori d'Iluro -i II», *Cingles* núm. 73, Mataró 1990, p. 331; CLARIANA i ROIG, Joan-Francesc, *Iluro, ciutat romana*. Mataró 1994, p. 19-20.

3.- *Carta dels vestigis arqueològics del terme municipal de Mataró*. Mataró 1977, p. 22.

4.- *Ordinaciones de policia urbana de la ciudad de Mataró*. Mataró 1837, núm. 5.

5.- Arxiu municipal de Mataró (=AMM), AH, caixa 234, «Proyecto de rectificación y ensanche de la ciudad de Mataró. Memoria. Ingeniero D. Melchor de Palau, Arquitecto D. Emilio Cabañes. Año 1878» (s.p.).

6.- FRANQUESA y SIVILLA, Antonio. *Topografía médica de Mataró y su zona*. Barcelona 1889, p. 214-215.

7.- AMM, FOM 33, núms. 13, 15 i 16.

8.- FRANQUESA y SIVILLA, Antonio. *Topografía médica...*, p. 268.

9.- AMM, FOM 37, núms. 6, 11, 13; 2-1-1-18.

10.- VILADEVALL y MALGÁ, Luís; y PUIG y CADAFALCH, José. *Memoria sobre el estado sanitario de la ciudad de Mataró*, Mataró 1895.

11.- AMM, Acords 30 agost 1894; FOM 37, núm. 15.

12.- AMM, Acords 20 setembre 1894.

13.- AMM, AH, 240-01.

14.- AMM, Acords 20 setembre 1894.

15.- *El Cronista*, 20 i 27 octubre i 3 i 10 novembre 1894.

16.- *Diario de Mataró y la comarca*, 22 i 24 abril 1895.

17.- *Diario de Mataró y la comarca*, 17 i 18 agost 1895.

18.- *El Liberal*, 29 agost 1895.

19.- *El Liberal*, 14 setembre 1895.

20.- JARDÍ, Enric. *Puig y Cadafalch*, Mataró 1975, p. 25-26.

RECURSOS

NOTÍCIA DE PUBLICACIONS RECENTS

JORDI AMAT I TEIXIDÓ

"REPÚBLICA I GUERRA CIVIL A CALELLA"
—1931-1939—

PREMI ILURO 1993

CAIXA D'ESTALVIS LAIETANA
1994

AMAT i TEIXIDÓ, Jordi

REPÚBLICA I GUERRA CIVIL A CALELLA 1931-1939

Premi Iluro 1993
Caixa d'Estalvis Laietana, 1994

Un llibre d'història local referent als anys de la república i de la guerra civil, fet amb cura i amb la dedicació i professionalitat d'un bon historiador, interessant aportació al coneixement d'uns fets que excedeixen el localisme i ens ajuden a comprendre la realitat de la Catalunya d'aquells anys.

L'obra és un ampli resum de la tesi doctoral de l'autor, presentada a la UAB i va ésser guardonada amb el Premi Iluro 1993, dotat per la Caixa d'Estalvis Laietana. És el núm. 50 d'aquesta col·lecció, que s'ha fet imprescindible per al coneixement de la història de Mataró i del Maresme.

MAS i GIBERT, Xavier

MEMORIAL DELS PESCADORS I ELS PEIXOS.
Converses amb Francesc Isern.
Tres-cents anys de tradició marinera
al litoral del Maresme.

Accèssit Premi Iluro 1993.
Caixa d'Estalvis Laietana, 1994.

El llibre sorprèn pel seu llenguatge viu i col·loquial, encara que rigorós i culte. Ens presenta les que l'autor anomena converses amb un vell pescador, però en realitat es tracta d'un estudi científic sobre l'estat del nostre mar i de la pesca, que es llegeix com una novel·la apassionant.

Acaba amb un *Glossari* de temes mariners i una interessant *Addenda Fotogràfica*.

XAVIER MAS I GIBERT

MEMORIAL
DELS PESCADORS I ELS PEIXOS

Converses amb Francesc Isern

TRES-CENTS ANYS DE TRADICIÓ MARINERA
AL LITORAL DEL MARESME

ACCÈSSIT PREMI ILURO 1993

CAIXA D'ESTALVIS LAIETANA
1994

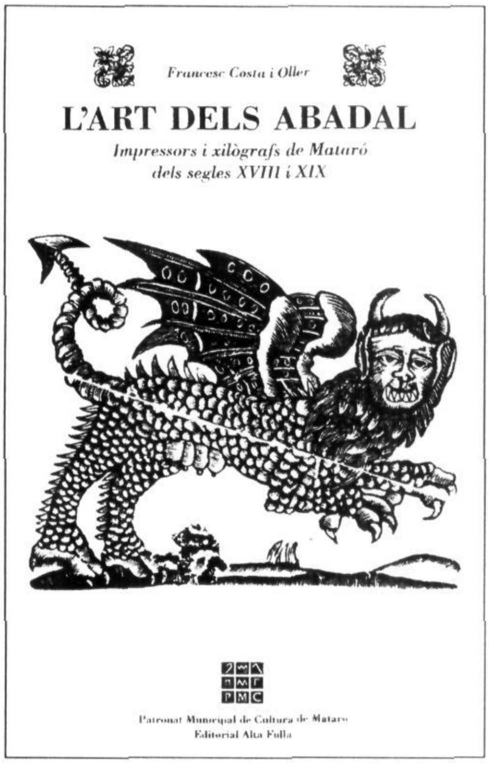

COSTA i OLLER, Francesc

L'ART DELS ABADAL
Impressors i xilògrafs de Mataró dels segles XVIII i XIX

Patronat Municipal de Cultura de Mataró
Editorial Alta Fulla, 1994

L'any 1779 Joan Abadal, de Manresa, s'estableix a Mataró i funda la primera impremta de la nostra ciutat, activa fins al 1971, gairebé durant dos-cents anys.

El treball de Francesc Costa tracta la genealogia de la família Abadal i documenta els gravats –els boixos– i algunes de les publicacions de la casa, distingint entre imatges industrials, religioses, populars i oficials.

El llibre ha estat editat coincidint amb la important exposició de boixos i gravats de ca l'Abadal, propietat del Museu Comarcal del Maresme, muntada per aquesta institució.

CUYÀS, Emmanuel
MANENT, Ramon

MATARÓ SOTA TEULADA

Lunwerg Editores S.A.
Barcelona, 1994.

Les magnífiques fotografies de Ramon Manent, expressivament glossades per Emmanuel Cuyàs, ens introdueixen dins l'interior –sota teulada– de les cases, casals i edificis públics ciutadans i de les masies del terme, amb un resultat espectacular.

La visió del llibre és un clam en favor del patrimoni arquitectònic mataroní. Tot i que les seves imatges són puntuals, són ben reals, i acompanyades del text donen a conèixer un patrimoni cultural que existeix i, per tant, contribueixen a valorar-lo.

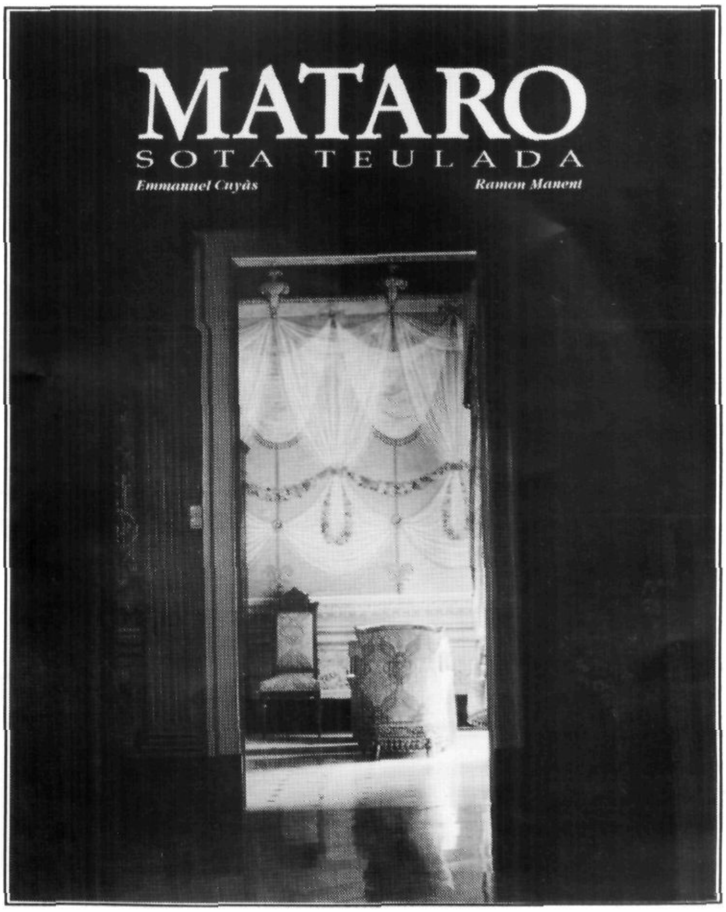

DOCUMENTACIÓ

MANUALS DELS VICARIS (VIII)

Transcrivim tot seguit tres actes del manual del vicari Ignasi Reniu i Padró. Seran les darreres reproduïdes d'aquest memorial. També ho eren les transcrites als *FULLS/45* i *FULLS/50, MANUALS DELS VICARIS (VI)* i *(VII)*.

Les dues primeres parlen de la problemàtica d'un examen d'organista a l'església de Canet. La certificació signada pel Rvd. Lluís Parera, organista de Santa Maria de Mataró, i la seva posterior detractació, qüestionen la bonesa de l'examen.

I la tercera es refereix a un mataroní resident a L'Havana, per negocis. Una altra acta del manual, que no transcrivim, ens parla també d'un altre mataroní mort a Cucutà. La presència de mataronins a Amèrica al darrer terç del segle XVIII queda ben documentada en els diferents manuals dels Vicaris.

Les transcripcions, com sempre, conserven el llenguatge i l'ortografia original, només amb lleugeres correccions, amb incorporació de l'accentuació i la regularització de les lletres majúscules.

REFERÈNCIES A UN EXAMEN D'ORGANISTA DE L'ESGLÉSIA DE CANET DE MAR

Manual del vicari Ignasi Reniu i Padró
Certificat data 30 juliol de 1774, inscrit al Manual
Foli 38
Arxiu del Rector
MASMM

Copia.

Sertifican los baix firmats com en lo dia present y avall escrits, avennos trobats en la Iglésia de la vila de Canet de Mar a fi de veurer y ohir los examens de orga que se han fet en dita Iglésia y aventsa hoposat en dit offici de orga Joseph Casalins, Licenciado, y Joan Oller, clerga, y avent estos estats examinats per dit offici de orga per lo Reverent Francisco Serra, prevera, veneficiat de la vila de Santa Maria de Arenys de Mar, y reverent Martí Pibernat, de la vila de Sant Martí de Arenys de Munt, prevera, y beneficiat de ella, y segons nostre Perícia y pràctica en lo offici de orga, nosaltres declaran que los dits examens no foren examens, sino sombra de examens, per faltar las degudas circunstàncias principals en semblants examens, y ab tot lo dit, Joan Oller, clerga, donà major satisfació, y dublicada, que no donà lo dit Joseph Casalins, Licenciado. Omitins per lo present assumpto que subordinarem a la Senyoria Illustríssima, o a son Illustre y Molt Reverent Vicari General y oficial del present diocesis, en quan los sie de son major agrado. Y axís o sentim y o firmam, vuy en Canet de Mar y Juliol 30 de 1774.

Reverent Lluís Parera, organista de Mataró.

Gaetano Pagueras, Licenciado y organista del convent de las Gerónimas de la ciutat de Barcelona.

Manual del vicari Ignasi Reniu i Padró
24 d'agost de 1774
Folis 32 i 32v.
Arxiu del Rector
MASMM

Expedita en lo mateix die.
Item. expedita lo die primer de setembre de 1774.

En la ciutat de Mataró, Bisbat de Barcelona, als vint y quatre dias del Mes de Agost del any mil set cents setanta y quatre. Lluís Parera, Prebere, y Organista de la Parroquial Iglésia de Santa Maria de la Ciutat de Mataró, del dit Bisbat de Barcelona, constituhit personalment devant de mi Ignasi Reniu y Padró, Prebere y Vicari de dita Parroquial Iglésia y en est nom per Autoritat Ordinària Notari Públic de la mateixa ciutat, mediant jurament que *more sacerdotali* ha prestat en la sua ànima a Déu nostre Senyor y a sos Sants quatre evangelis, en mà y poder de mi, dit e infrascrit Vicari y Notari, a instància de Joseph Carbonell, Regidor, y Francisco Cabanyes, Síndich, Procurador General, los dos de la Vila de Canet de Mar, y com a tals comissionats del Ajuntament, ha fet la Declaració y Certificat: Que no obstant que en lo dia trenta de Juliol prop passat y del corrent any féu un certificat junt ab Gaetano Pagueras, Licenciado, y organista de la Iglésia del convent de las Gerónimas de la ciutat de Barcelona, que és del tenor seguent; *Inseratur* (1), Declara y afirma que lo dit certificat lo firmà deduhit y ab pura contemplació de un subgecte que li demanà y li portà ja feta, pues dit declarant jamai sabé, ni ohí, las preguntas que se feren a Joseph Casalins, Licenciado, y a Joan Oller, Clergue, y per conseguent no podia saber, ni afirmar, qui responia bé, ni mal, sols afirma y declara certament que lo dit Joan Oller y Matas és inhabil de cant pla, per haver oit sa veu, y que no assistí ell declarant com a Jutge, ni ab ànimo de tisnar los examinadors que lo Reverent Rector y Regidors de dita vila havían elegit y anomenat. Y esta ha dit ésser sa declaració y la veritat per lo Jurament que té prestat. De las quals cosas los dits Joseph Carbonell, Regidor, y Francisco Cabanyes, Síndich Procurador General, han requerit a mi lo infrascrit Notari llevàs lo present acte. Que fou feta en dita Ciutat de Mataró, dia, mes y any sobre dits. Essent presents per testimonis Joseph Daví, Mestre sastre, y Joseph Carreras, Aprenent sastre, tots habitants en Mataró. Y lo dit Reverent Lluís Parera, conegut del Notari avall escrit, per major firmesa de lo expressat, firma lo present en lo manual y còpia.

Lluís Parera, organista.

Devant de mi Ignasi Reniu y Padró, Prebere y Vicari sobredit.

(1) El certificat, que hem transcrit abans, per a una major comprensió, és cosit a la fi del manual.

CONSENTIMENT DE TECLA QUINTANA I VALLS PERQUÈ EL SEU MARIT, JOSEP ANTONI QUINTANA I CATALÀ, PUGUI RESIDIR, DURANT QUATRE ANYS, A L'HAVANA

Manual del vicari Ignasi Reniu i Padró
11 de novembre de 1775
Folis 33 i 33v.
Arxiu del Rector
MASMM

En la Ciudad de Mataró, Obispado de Barcelona, Principado de Cathaluña, a los onze días del mes de Noviembre, año del Nazimiento del Señor, mil setecientos setenta y sinco.

Certifico y hago fee: Yo el Doctor Miguel Vinyals, Presbítero y Cura actual de la Parroquial Iglesia de Santa María de dicha Ciudad de Mataró y Obispado de Barcelona, y en dicho

nombre por auctoridad ordinaria escrivano público de la misma ciudad, que oy, día de la fecha constituhido personalmente en la casa de Joseph Quintana, confitero, de esta dicha Ciudad, en la qual vive y habita Maria Tegla Quintana y Valls, muger y consorte de Joseph Antonio Quintana y Catalá, al presente residente en la Ciudad de la Havana, en Indias, por expedición de sus negocios, expressó y dixo dicha Maria Tegla Quintana y Valls que, de su consentimiento expresso, y cierta sciencia suya, passó el referido su marido Joseph Antonio Quintana y Catalá a dicha Ciudad de la Havana por sus negocios, y que, constándole, como le consta, que necessita el referido su marido de algunos años para finalizar allá, en dicha Ciudad de la Havana, las dependencias y encargos proprios, ha dicho y declarado en mi presencia, y de los testigos bajo nombraderos, que espontáneamente, y sin violencia alguna, convenia y conviene, otorgaba y daba su libre y voluntario consentimiento y licencia a dicho Joseph Antonio Quintana y Catalá, su marido, que por espacio de quatro años, contaderos del día de la fecha de este su otorgamiento, viva, resida y habite en la citada Ciudad de la Havana para sus agencias, y terminar los negocios que allá tiene a su cargo, y se restituya después a su companyia. A este fin me requiria y requirió, en presencia de los mismos testigos bajo nombraderos, llevasse el presente aucto y diesse certificación aucténtica a instancia suya del presente instrumento, a favor del referido su marido, y se le remita para que no se le impida su demora, y pueda habitar en la dicha Ciudad de la Havana por el dicho término de quatro años, sin que se le ponga impedimento, ni embrasso alguno porlas Justicias, assí seglares, como ecclesiásticas. En testimonio de lo que otorga la dicha Maria Tegla Quintana y Valls (que doy fee conocer) la presente escritura, sellada con el sello de mi parroquial Iglesia, escrita de mano agena, signada, y serrada de la propria mia, en la Ciudad de Mataró, día, mes y año arriba dichos. Siendo presentes por testigos los Reverendos Joseph Torner y Juan Xiralt, Presbíteros de la misma Ciudad, para estas cosas llamados y rogados. De todo lo que doy fee. Doctor Miquel Vinyals, Presbítero y cura actual de la presente Ciudad de Mataró.

Transcripcions i notes: M. S. i P.

— DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA —

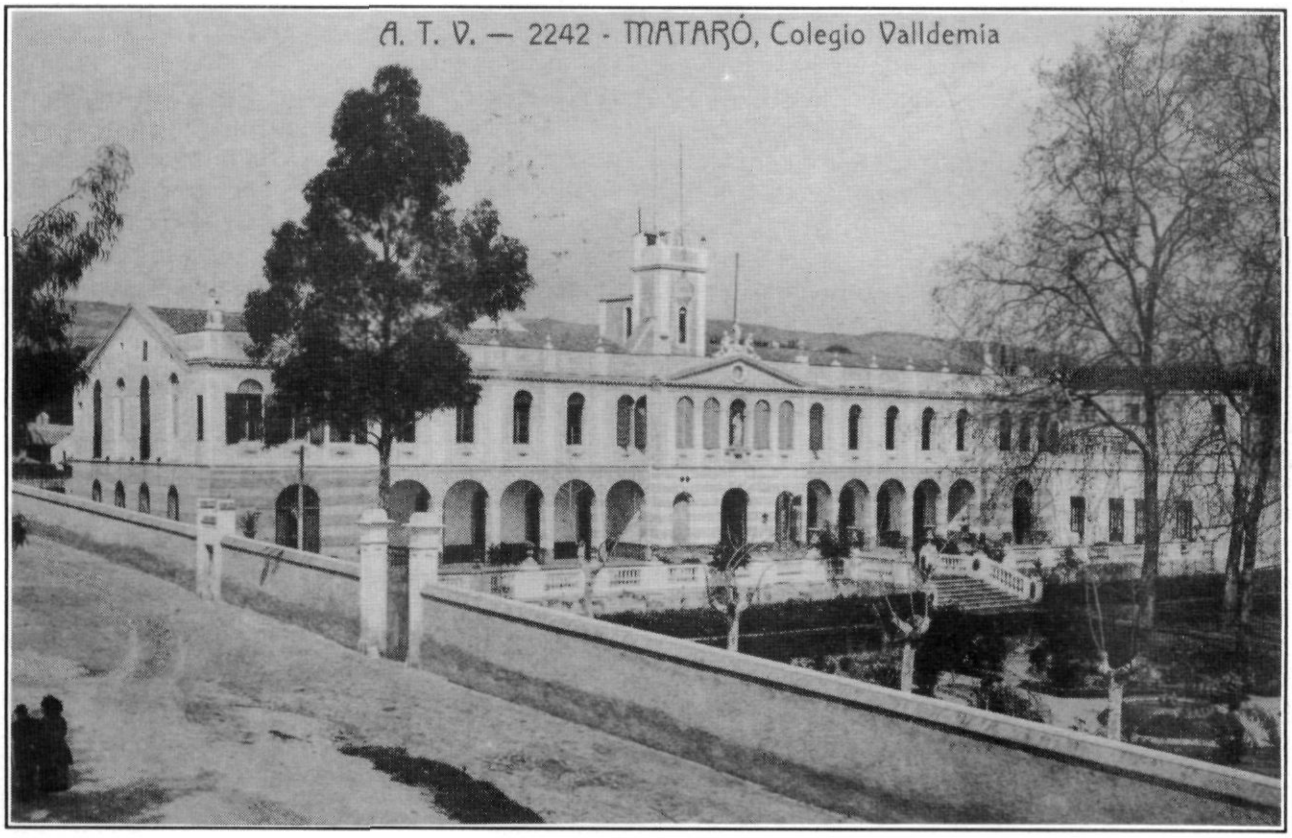

El primitiu col·legi de Valldemia (1900?)
Postal Àngel Tolrà Viazo, Barcelona. MASMM. Arxiu d'imatges. Col·lecció Francesc de P. Enrich i Regàs.

El col·legi de Valldemia, ja ampliat.
Postal FERGUI, Barcelona. MASMM. Arxiu d'imatges. Col·lecció Francesc de P. Enrich i Regàs.

Visita al col·legi de Valldemia (4 febrer 1917). Al centre, el bisbe Mas. A l'esquerra els escolars, formats.
MASMM. Arxiu d'imatges. Col·lecció Francesc de P. Enrich i Regàs.

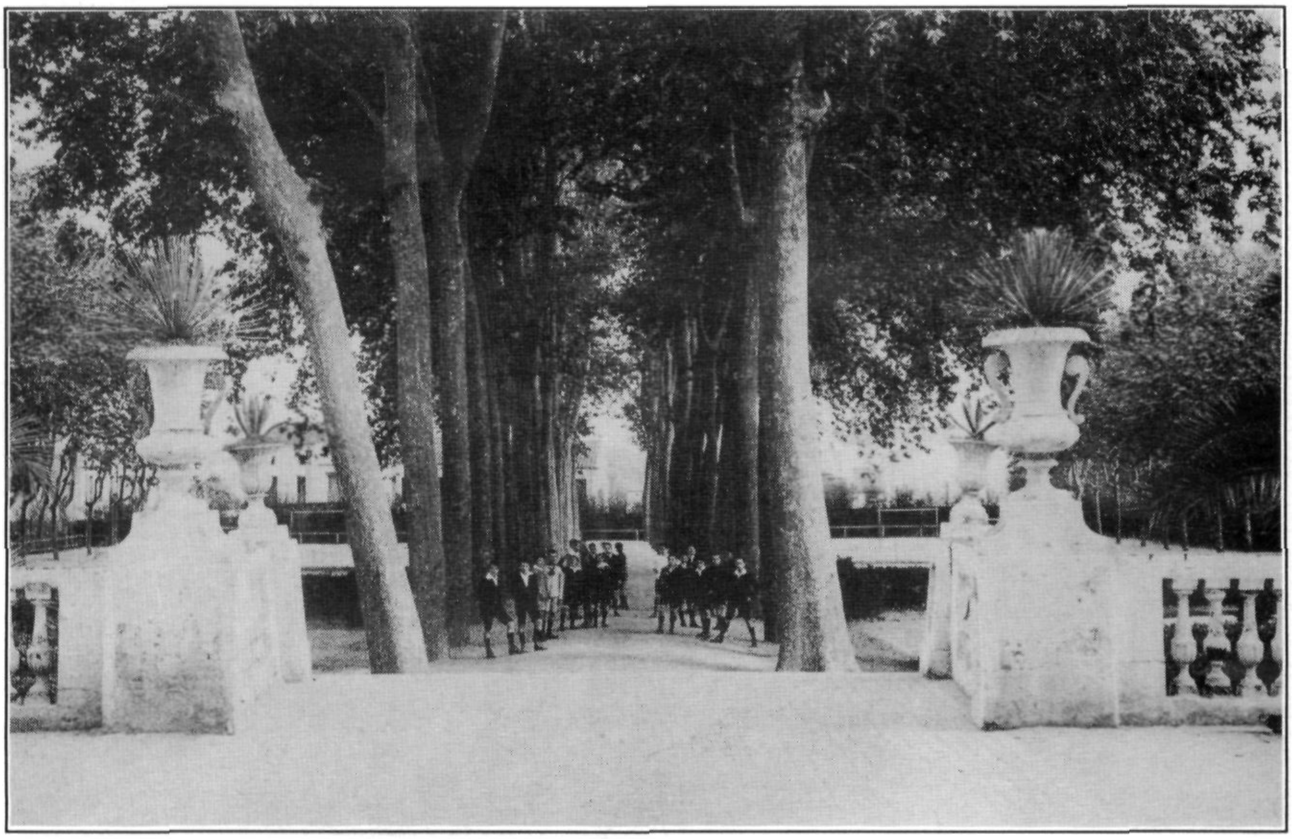

Col·legi de Valldemia. Avinguda central del parc i patis (1920?).
Postal Fototípia Thomàs, Barcelona. MASMM. Arxiu d'imatges. Col·lecció Francesc de P. Enrich i Regàs.

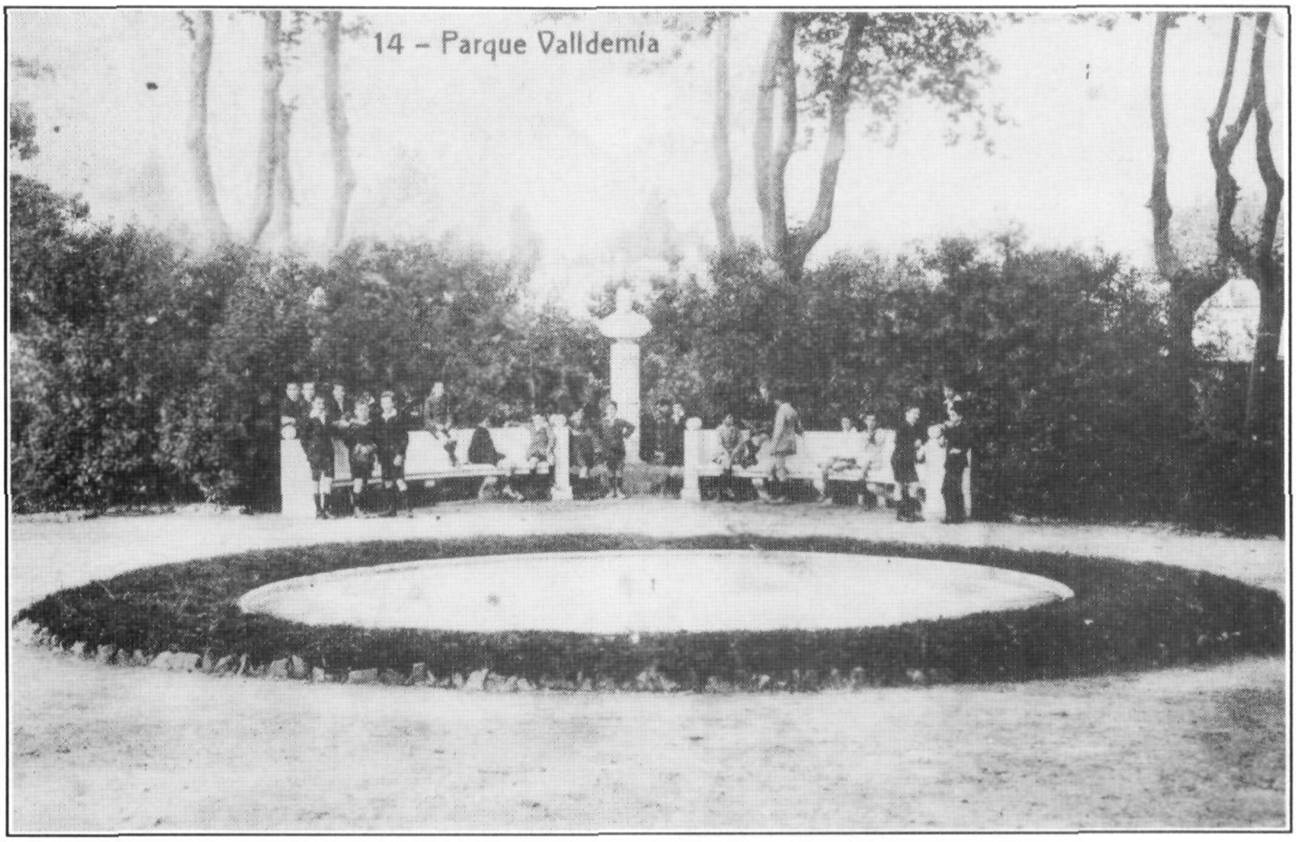

Col·legi de Valldemia. L'estany del parc (1920?).
Postal Fototípia Thomàs, Barcelona. MASMM. Arxiu d'imatges. Col·lecció Francesc de P. Enrich i Regàs.

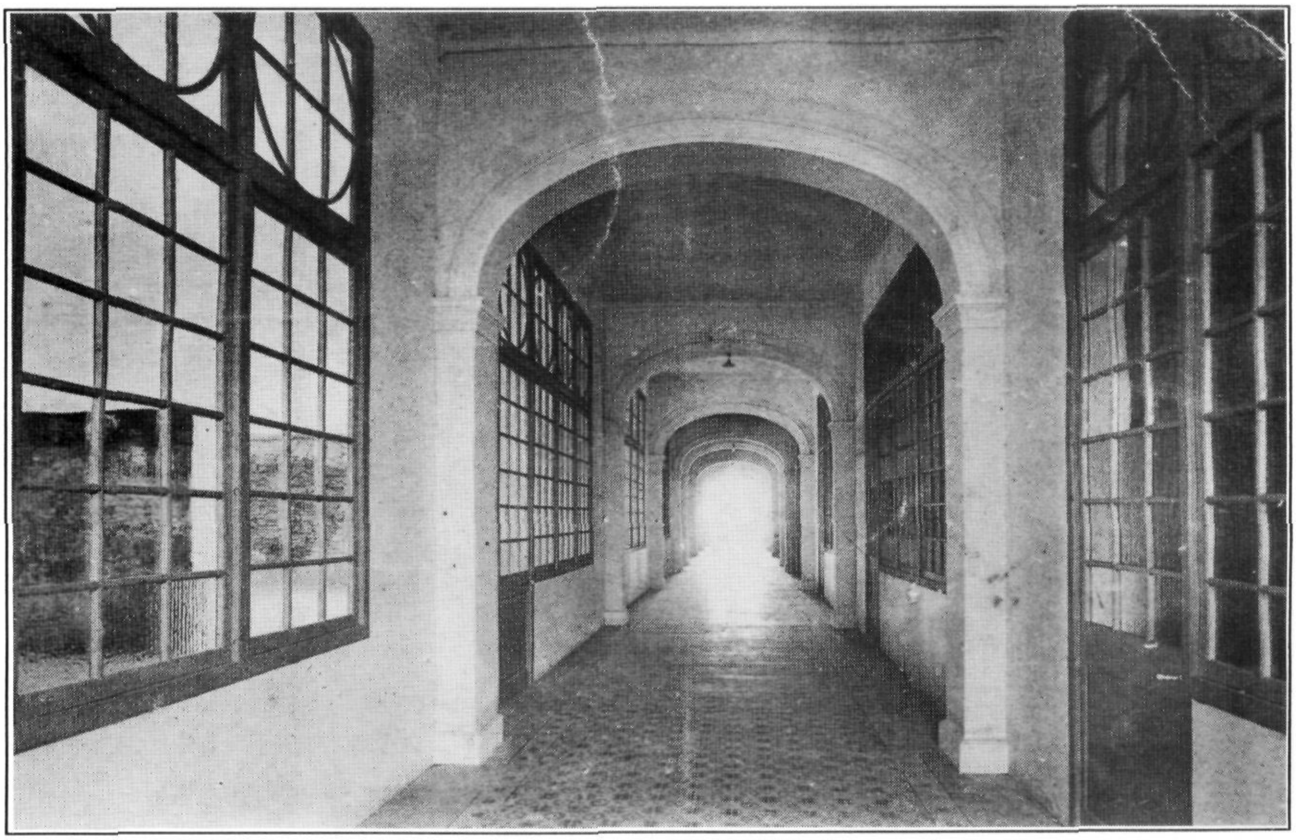

Col·legi de Valldemia. El corredor de les classes (1920?). Postal H. Tourte & Petitin éditeurs. Levallois, París. MASMM. Arxiu d'imatges. Col·lecció Francesc de P. Enrich i Regàs.

Museu Arxiu de Santa Maria
Mataró

amb la col.laboració del
Servei d'Arxius del Departament de Cultura
de la Generalitat de Catalunya